

SZAKDOLGOZAT

Készítette:

Lajkó Zoltánné

Debrecen, 2004

KATOLIKUS ÜNNEPI SZOKÁSOK SZAJOLBAN

Témavezető:

Dr. Bartha Elek

Tanszékvezető

Készítette:

Lajkó Zoltánné

Debreceni Egyetem

Néprajz- és honismeret

szakvizsga

ELŐSZÓ

Munkámban a szakrális népi hagyomány vizsgálatának eredményeire támaszkodva, helyi adatközlőim szíves segítségével, néprajzi gyűjtőmunkával a helyi katolikus ünnepekhez és jeles napokhoz fűződő népszokásokat dolgoztam fel.

Olyan letűnő kor köszönt vissza elbeszéléseikből, melynek megértéséhez elsősorban az embert, az akkor élő, hívő katolikus ember lelkivilágát kellett világosan látni.

Kultúránknak, mint rendszernek több rétege él egymás mellett. A gazdasági, társadalmi és szellemi tényezők szorosan kapcsolódnak egymáshoz, összefonódva léteznek.

Elválaszthatatlan egymástól a földművelés egy-egy eszköze, a hozzá kapcsolódó termékenységrítus, s az egész háttérben meghúzódó világkép.

Világunk állandóan változik, örök fejlődés jellemzi. Mégis vannak olyan ősi elemek, melyek mindig meghatározói lesznek népünk kultúrájának, történelmének, melynek megőrzése, ápolása mindannyiunk közös feladata.

I. SZAJOL NAGYKÖZSÉG TÖRTÉNETE

Szajol nagyközség Jász-Nagykun-Szolnok megyében, a Tisza folyó és egy hajdani morotvája közé beékelve fekszik, az Alföld szívében.

A megye területe tökéletes síkság, földrajzilag homogén terület, mely azonban eltérő kultúrájú és hagyományú vidéket foglal magában.

Két jellegzetes tájegysége a Jászság és a Nagykunság, melyet Tiszafüred és Szolnok környékének, valamint a Tiszazugnak sajátos képe színesít.

A Jászságot és a Nagykunságot azonos közjogi kiváltságaik politikai szempontból egyformán kivették a vármegyei hatóság alól s a Kiskunsággal együtt ún. Hármaskerületté tették¹

Az észak-iráni eredetű jászok a török nyelvű kunokkal együtt a 13. század derekán érkeztek hazánkba, és a Zagyva és a Tarna folyó mentén telepedtek le véglegesen.

Az áttérés és letelepedés, valamint az uralkodóknak teljesített katonai szolgálat fejében önkormányzatot és egyéb külön jogokat is kaptak, és bár kiváltságaikat átmenetileg 1514-1526 között, s főként a 18. század első felében elvesztették, de mindig volt annyi erejük, hogy újra és újra visszaszerezzék.²

Szajol neve először nemesek kapcsán fordul elő okleveleinkben 1261-ben, IV. Béla az egri püspököt erősíti meg a tiszapüspöki birtokban, s Szajolt szomszédos határközségként említi. Elnevezése valószínűleg puszta személynévből keletkezett.

Kun, besenyő vagy ótörök előzményre gondolhatunk az oszmán török „soylu” nemes, előkelő szó alapján. Mint puszta személynévből keletkezett név, kora Árpád-kori lehet. Szajol-Felsőföldön a Körös-kultúra időszakából telepátás során cölöpszerkezetes paticsfalú házat tártak fel. Ugyaninnen egy nagy és több kisebb élelemtároló edény, stilizált emberi figurával díszített, körülbelül 100 liter űrtartalmú hombár, puttony alakú edény, fazék, tál, csonteszközök, csiszolódarabok, hálónéhezék, patics darabok kerültek elő.

Római kori pénzek, a IX-X., illetve a XII-XIV. századból származó leletek, edénytöredékek, és egy XVII. századi gyűű gazdagítja a szolnoki Damjanich János Múzeum gyűjteményét.

Kevés tanyával rendelkező halmazfalú formában épült a régi falumag, melytő az 192-es években vasutas telepet a 4-es számú főút választja el.

Birtokosai 1339-től a Szajoli, Simonfi, Kompolti és Ország családok voltak, későbbi birtokosai sűrűn változtak. 1430-ban földesura a Vértessy család, akik közül László 1439-ben a megye alispánja volt. 1463-ban Vértessy László elzalogosítja szajoli

birtokát egyéb Külső-Szolnokban és Pest megyében fekvő birtokokkal együtt. 1490-ben a mikebudai Simonffy család birtokjogáról tudunk, aki a község részbirtokosa itt és Tiszapüspökiben. 1511-ben Sápi László birtokos Szajolt és más helységeket Vas László és örököseinek engedi át. 1514-ben a budai káptalan előtt nagyköttönyi Szabó Benedek özvegye, mikebudai Simonffy Piroska Szajolt több más hellyel együtt néhai Ványai Miklós két fiának, Bernátnak és Mihálynak eladja.

1539-ben Ványai Domokos tiltakozik Külső-Szolnok megyénél az ellen, hogy zálogba vett püspöki, szajoli és istvánházi birtokait nemes Peterdi vagy Jakabházi András kiváltsa.

Kitűnik, hogy a birtokok lényegében fiú vagy leányágon ugyanazon birtokos családok körében öröklődtek, kerültek újabb kézre, s családi kapcsolatok tették lehetővé új családok megjelenését.

1564-ben Békési Gáspár szajoli birtokrészét Tassy Pál egri várkatonának adta át, s mivel Tassy fiú utód nélkül halt el, szajoli birtokrésze a koronára szállott. Így nyerte ezt a birtokrészt Tiszapüspöki egyik adományosa, Fejér Mihály szendrői vitéz a királytól, I. Lipóttól. A szajoli Fejér család egyik tagja, Fejér Mihály 1601-ben, egy másik Fejér Mihály pedig 1699-ben nyert adománylevelet egyes szajoli birtokrészekre Trombitás Mátyással, Török Andrással és Hegedűs Demeterrel együtt.

Birtokba iktatásukra 1670 márciusában került sor Füleken, mert a beiktatásra hivatalból kirendelt személyek „Szajol község helyszínére, a török fenyegetése és zsarnoksága miatt megjelenni nem mertek.”

A borfői Bory család volt a település másik adománybirtokosa. Ezt a birtokrészt 1667-ben eladták Hegedűs Demeternek és társainak, akik 1669-ben megszerezték a már említett adománylevelet.

Ugyanekkor a szajoliak engedélyt kaptak arra, hogy „falujokra nézve magokat falujuk meg nemesíttessék, azaz nemesi községgé alakulhassanak”. Soós Imre szerint azonban ez egy már meglévő állapot szentesítése volt.³

A kispalotnyosok, a magyar falu e speciális rétegének eredete az Árpád-kori szolgálónépekhez és a határok őrzésére rendelt katonafalvakhoz nyúlik vissza.

Területhez kötöttek és kollektíven nemessé tett csoportok voltak pl. a hajdúk és a székelyek, általában azonban egyéni úton váltak nemessé. Az ilyen típusú nemesítések száma a 17-18. században ugrásszerűen megnőtt, s a reformkorra már a lakosság 5%-át tették ki. 1715-ig, az állandó hadsereg felállításáig a legfontosabb szerep nekik jutott a katonaságban. Később a 18. században, a politika színterén kaptak helyet, elsősorban vármegyei szinten. A nemesség nem vagyoni, hanem jogi előnyt jelentett.

A nemesi birtok adótól és katonai beszállásolástól mentes volt, a ház – bármily kicsiny is volt – kúriának minősült, amely magán- és büntetőjogi védelemben részesült.

Bár vagyoni helyzetük lehetett rosszabb a jobbágyénál, életmódjukban és főként társadalmi tudatukban megkülönböztették magukat. Ha egy községben éltek jobbágyokkal, külön utcában vagy falurészben telepedtek meg.

Egykori jogi különállásuk saját településükre, építkezésükre, jogszokásaikra, rokonsági tudatukra is hatott. Így még akkor is elkülöníthető színteljai voltak a népi műveltségnek, amikor már túlnyomó többségük elparasztosodott, vagy kisebb számuk dzsentrivé vált.⁴

E hajdani kishemesi faluban is erősen élt a nemesi öntudat. (A ma élő idős emberek is fel tudják sorolni Szajol nemesi családjait.)

Az alföldiekhez a történelem sem volt kegyesebb a természetnél, csaknem egy teljes évezreden át ez a nyílt, kevésbé védhető táj fogta fel elsőnek a kelet és dél felől érkező hadak csapásait, és így a nép nemcsak verejtékben, hanem vérben is bizonyosan a legtöbbet áldozott. A tatárjárás rövid, a török hódoltság viszont annál hosszabb ideje alatt a néppusztulás itt az országosnak kétszerese-háromszorosa. 1571-ben a török összeírás 19 férfit említ. Szolnok és Szentmiklós megszállása szerencsére a falut nem pusztította el.

Pesthy Frigyes adatai szerint *„Tisza Szajol Nemes Curialis község, 1667-ik évben a nemes Bórhgy György családtól mint nemesi birtokok örök áron vették meg és megtelepítették.”*⁵

1668-1774 között határviták őrzik a község létének bizonyosságát.

1691 és 1696 között a felszabadító harcok hadi eseményei futásra kényszerítik a lakosságot, de a Szolnokra menekültek közül sokan visszatértek (pl. Balogh, Fejér, Hegedűs, Kiss, Török családok)

Rákóczi szabadságharca idején 1705/06-ban a labancok zsoldjában álló délvidéki rácok jórészt elpusztították a falut, de ennek ellenére a családnevek egy része visszavezethető a 17. század utolsó harmadáig.⁶

Szajol, mint nemesi közösség meglehetősen mereven elzárta az utat a nagyobb számú idegenletelepedő népek előtt. Népeiségének, egyházának létszámbeli apadása kétségtelen, mert katolikus egyháza 1723-ban, sőt még 1767-ben Tiszapüspöki filiája.

1848-ban a Jellasich ellen induló hadakban szajoli nemzetőrök is részt vettek. Ezt követően az itteniek fő feladata a forradalmi seregek elszállásolása lett. A községben a Württemberg huszárok egy százada állomásozott, innen kiindulva bocsátkoztak kisebb csatározásokba. 1849. február 9-én éjjel a püspöki kompátkelőhelynél szórtak szét osztrák csapatokat.

Mivel a falu nemesi határában úrbéli telektartozékok nem voltak, az 1848-as jobbágyfelszabadítás nem érintette a tulajdonviszonyokat. Ám a nemesi közlegelőt mégis felosztották és egymás között birtokarányosítást és tagosítást tettek.

A XIX. század utolsó harmadában a határ szűkössége és a nemesi birtokok felaprózódása miatt egyre nehezebbé vált a szajoliak élete. Nagybirtok a határban nem volt, a lakosság más határokból él, a szomszédos pusztákon vállal napszámos munkát. Egy-egy törpebirtokosnak rendszerint csak egy tehene, kevés jószága van, írta Kovacsóczy István tiszapüspöki plébános.⁷

Mindezek mellett nagy veszélyt jelentett a településre nézve a Tisza gyakori áradása, mely több alkalommal pusztított a faluban.

A folyószabályozás és a vele kapcsolatos ármentesítés központi tervezést és összefogást kívánt. Vásárhelyi Pál kiváló mérnök irányításával az állam és a magánvállalkozók, érdekelt (parti) birtokosok, valamint a tízezres tömegekben készen állott tartalék munkássereg, a kubikosság munkája nyomán nem egészen fél évszázad alatt megtörtént a nagy természetátalakítás. Összesen 111 Tisza-kanyart vágtak át, a folyót egyharmadával megrövidítették, több ezer kilométer gátat emeltek, ezzel 22.000 négyzetkilométer területet adtak át végleg a mezőgazdaságnak.⁸

Tudjuk, hogy 1824-ben a Pete-sziget nevű terület köré gátat emeltek, s így ez a rész is alkalmassá vált az állandó szántóföldi művelésre.

/A vázlatrajz Szajol község és gróf Almássy-féle hitbizománybirtok határáról, 1939-ből a dokumentumok mellékletében található./

A művelési ágak arányából a szántóföldi növénytermesztés túlsúlyára, szinte kizárólagosságára lehet következtetni. Földművelésében pedig a szemtermelés volt az alapvető. 1852 és 1879 között szinte az egész legelőt feltörték.

A település fejlődésére óriási hatással volt az 1857. november 25-én átadott Szolnok-Debrecen vasútvonal, mely Szajolt is érinti. Rövidesen kialakult az újszajoli falurész, ahol bejáró munkások és vasutas családok telepedtek le.

Az 1879. augusztus 4-én kelt szabályrendelet értelmében Szajol nagyközséggé alakult, 1876-ban Jász-Nagykun-Szolnok megye része lesz a törökszentmiklói járásban. A lakosság mind az első, mind a második világháborúban részt vett, s ez igencsak megtizedelte az itt élőket.

Feltehetően a két város – Szolnok és Törökszentmiklós – közelsége gátolta Szajol kereskedelmének fejlődését, hiszen 1879-ben mindössze egy, 1925-ben pedig 5 szatócsüzletről tudunk a községben.⁹ Ugyanakkor azonban munkalehetőséget is biztosítottak és biztosítanak mind a mai napig a munkát kereső helybéli lakosok számára.

Az elmúlt évszázadok során és napjainkban is tapasztalható az itt élő emberek szorgalmas, szívós munkáját bizonyító fejlődés. A közelmúltban újabb falurészeket közművesítettek, kiépült a telefonhálózat és a csatornarendszer. Új községháza épült, folyik az úthálózat teljes kiépítése. Mindezen változások még vonzóbbá tették településünket, melynek bizonyítéka más helységekből történő folyamatos

betelepülés. Több vállalkozás indult a falusi turizmus keretében, bízva az élő és a Holt-Tisza vonzerejében, mely e falu esetében évszázadokon át megtartó erőnek bizonyult.

II. A KATOLIKUS EGYHÁZ KIALAKULÁSA ÉS SZEREPE

A kereszténység világvallás, melynek első gyülekezetei Palesztina területén, az I. század közepe táján keletkeztek, melynek Pál apostol munkája nyomán egyházzá szerveződtek. Az ő nevével összefüggésbe hozott változás gyökeresen átalakította az első keresztény gyülekezetek életét. A páli fordulat kapcsán alapvetően átalakultak a keresztény gyülekezetek, és egy olyan egységes egyház teremtődött meg, mely alkalmas lehetett a Római Birodalomvallási szükségleteinek kielégítésére, ideológiájának kifejezésére. A kereszténység szakított zsidó gyökereivel. A megigazulás útját a Jézus Krisztusban való hitben jelölte meg. A páli fordulat következtében a keresztény gyülekezetek feladták a hatalommal szembeni éles szembenállásukat, és a gazdagokkal szemben táplált ellenséges érzületüket. Az addig egymástól független gyülekezetek élére a püspök személyében közös vezető áll. A püspökség intézményével karöltve jött létre az egyház, és alakult át az őskeresztények liturgiája, és született meg a mise szertartása. Módosult az utolsó ítéletről szóló tanítás is, mely szerint a bűnöktől való megváltás, a mennybejutás feltétele a jó cselekedetek.

A XI. században a kereszténység két részre szakadt: nyugaton a katolikus egyház lett egyeduralkodóvá, keleten pedig az orthodox keleti egyházak szilárdultak meg. A

XVI. század során az erőteljes polgári fejlődés következményeképpen megjelennek a megreformált keresztény egyházak.¹⁰

A magyar történelem során a X-XI. század során történt meg a pogányság elhagyása, és a magyarság egységesen a katolikus vallást követte egészen a XVI. század első feléig, amikor döntő többsége protestánssá lett.

A XVII. század erőteljes ellenreformációja, melyben a papok mellett a nagybirtokos nemesek is részt vettek, a helyzetet jelentős mértékben megváltoztatta.

A „cuius regio, eius religio” elve messzemenőleg érvényesült, az itthoni lakossággal szemben éppen úgy, mint a betelepülők számára is a katolikus vallás jelentette az előnyt. Ennek megfelelően a XVIII. századtól kezdve Magyarország lakosságának többsége katolikus vallású. A XX. század első felében a teljes lakosság 62%-a katolikus, mégpedig elsősorban a Dunántúl és az ország északi részében, a reformátusok 22% arányban elsősorban a tiszántúli területeken éltek, míg az evangélikusok (6%) az ország különböző részein helyezkednek el.¹¹

Az egyház szervezetével elsősorban a szellemi életet befolyásolta, sőt évszázadokon keresztül csaknem teljesen meghatározta. Ez többek között azzal is magyarázható, hogy az iskolákat a legalsóbb foktól a legfelsőbbekig az egyház tartotta fenn, ezekben teljes egészében annak világnézete érvényesült. A magyar falvak életében nagyon fontos szerepet töltöttek be a különböző vallások egyházai, mert az erkölcsi normákat, szokásokat, a családi élet alakulását jelentős mértékben befolyásolták. A különböző korszakok egyházai jelentős nyomot hagytak a papság műveltségében.

A központi helyen felépített templomok az európai stílusirányzatok jegyeit viselték magukon, illetve annak provinciális változatait képviselték.

A katolikus egyház falusi szervezete központi irányítású volt. A plébánost a püspök nevezte ki, az egyháztanács elnökét helyben választották a legmódosabb és leginkább hitbuzgó egyháztagok közül. Az egyházi és a sekrestyés segédkezik a plébánosnak a szertartások előkészítésében, a templomot tisztán tartja, sőt rendszerint ellátja a harangozóit, küldönci teendőket is. Ezért meghatározott, régebben elsősorban természetbeni díjazást kapott, és a lakodalmakkor sem feledkeztek meg róla.

III. A SZAJOLI PLÉBÁNIA TÖRTÉNETE

VI. Béla birtokmegerősítő oklevele tehát már 1261-ben említést tesz a Tiszapüspöki szomszédságában található Zayl nevű helységről. A következő történelmi forrás az

1332/37. évi pápai tizedjegyzék, mely szerint Szajol ekkor anyaegyház, templomos hely volt. A kemeji főesperességhez tartozott, plébánosa pedig Pál volt.

Az 1571. évi szolnoki török defter szerint a hódoltató törökök a község lakóit a templom után is megadóztatták.

A falu lakossága a reformáció után is katolikus hiten maradt, s miként 1641-ben Czeglédi Albert egri nagyprépost írta, a protestánsok között „mintegy bástya a megnevezetett Szajol nevű falu”. Plébánosa ekkor Debrődy másként Szabó György volt. Egyházigazgatás szempontjából a falu az egri püspökséghez tartozott, bár egyházi tizedeit nem egy esetben a váci püspökség szedte be. A falu a török hódoltatás időszakát tartós elnéptelenedés nélkül vészelte át.

Annál súlyosabb csapást jelentett Rákóczi szabadságharca idején, a már korábban említett délvidéki rácok pusztítása. Csomortányi egri alesperes 1712-ben azt írta Telekessy püspöknek, hogy túl a Tiszán Szajla (Szajol) nevű községben a nádból épített templom pénzét a pusztuláskor felosztották. „Azok hol legyenek, élnek-e, vagy meghaltak, nem tudom.”

Az újranevesülés katolikus vallású jobbágytalan – kuralista – kisnemesekkel és zsellérekkel 1720 körül ment végbe. Ezek 1723-tól Tiszapüspökihez tartoztak leányegyházként.

A megroskadt fatemplomuk helyett 1744-ben kezdtek újat építeni, e célból adománygyűjtés engedélyezését kérték: „Szajol nevű helységbeli nemesek és compossessorok (közbirtokosok)... mivel a mi szegény Helységünkben régtől fogvást fából épített egy kápolnácska vagyon, mely is utolsó pusztulásra jutott, azért igyekezünk fundamentomból a Minden Szentek tiszteletére új templomot építeni.”

Az új kápolnácska 1745-ben elkészült, vályogból, nádfedéllel, egy oltárral, igen gyenge felszereléssel. Nyolcvan évig állt ez a kápolna, akkor ez is megdőlt.

1827-ben új templomot kellett építeniük. Ennek tervét a szolnoki kamarai építész készítette el.

1833-ban megtörtént a templom megáldása. Az oltárképet Dannhauser festette 1831-ben Pyrker érsek megrendelése alapján.

1847-ben 1007 volt a katolikus hívek száma. Kovacsóczy István egri prépostkanonok, korábban tiszapüspöki plébános Szajolban önálló plébánia felállítását szorgalmazta, e célból telket és földeket vásárolt a plébánia részére, adományt is tett, a paplak felépítésére Pápay Antal és társai építőkkal szerződött.

1885-ben tehát visszaállították a szajoli plébániát Nagytenyő leányegyházzal.

A templomot 1887-ben Illés Antal piktor átfestette.

A templom titulusa Szent István király.

Alapító okirata: 1885. Szajol plébánia.

Szajol plébánosai a szajoli plébánia hivatalos feljegyzése szerint:

Szabó György	1640-
Walla Károly	1886-1894.
Dobóczy János	1895-1902.
Nagy János	1902-1902.
Korenkó Bertalan	1902-1924.
Czeplény Pál	1924-1931.
Dr. Lakatos Sándor	1931-1932.
Mészáros Lajos	1931-1933.
Dr. Nagy Sándor	1933-1936.
Dr. Lóczy Károly	1936-1946.
Dr. Benke István	1946-1952.
Csútor Imre	1952-1958.
Dr. Benke István	1958-1972.
Farkas Mátyás	1972-1980.
Temesi István	1980-1981.
Lengyel István	1981-

IV. SZAJOLI KATOLIKUS ÜNNEPI SZOKÁSOK – JELES NAPOK

Az ünnep olyan különleges időszak, amikor a közösség a megszokottól, a hétköznapoktól eltérő módon viselkedik, hagyományosan megszabott előírásokat és tilalmakat tart be.

Bizonyos, hogy a nép számára oly fontos évfordulók, a tavaszi, nyári, őszi és téli napfordulat szokásai, hagyományai és hiedelmei kapcsolódtak, átolvadtak az egyházi év hagyományaiba. Az egyház évezredes tradícióihoz híven, ezeknek a szokásoknak egynémelyikét egyenesen megszentelte és a vallás ünnepei közé beiktatta, másokat hallgatólagosan elnézett, ismerve és belátva ezek fontos funkcióját a nép életében. Így aztán a nép ünneplő szokásaiban és az egyházi évhez kapcsolódó hiedelmeiben a legkülönbözőbb rétegek egymás mellett való békés megférését szemlélhetjük.

Ósi pogánykori hiedelem, újabb fejleményű paraszti babona, germán, szláv hatás s mellette a kereszténység hatására elterjedt szokások s az antik vallási felfogás egy-egy eleme: ez mind fellelhető az egyházi év ünnepeihez kapcsolódó népi szokásokban, ünnepeiben.¹³

A természet szüntelen körforgásában, az évszakok változásában: tavaszi megújulásában és őszi érettségében, nyári gazdagságában és téli álmában a napok mellett, az esztendő a legkerekebb időbeli egység.

Az esztendőt az ember mindig is kultikus egésznek tekintette. A keresztény egyházi évnek Jézus evangéliumi életéhez igazodó liturgikus rendje az ószövetségi kultuszból, az antik pogányság és az európai népek archaikus ünneplő hagyományaiból ötvöződött össze, egyben ráépült a csillagászati, illetőleg gazdasági évre. Innen fakad az európai népek jeles napjainak szinte testvéri hasonlósága.

A népi, illetőleg tradicionális életérzés szerint a világ és ember teremtmény, a Teremtőtől függ, aki ura a természetnek és életnek, és így kultusz illeti. Ez a jelenség megjelenik az egyén esetleges magányos imádkozásában, és főleg a közösség kötelező, liturgikus formáiban, gesztusaiban, az ünneplő szokás és hagyomány társadalmi örökségében.¹⁴

Az ünnepeket, különösen a nagy egyházi ünnepeket, munkatiltalom, templomlátogatás, meghatározott ételek fogyasztása, megszabott viselet jellemezte. Egyes ünnepek általános érvényűek voltak, mások csak kisebb közösségeket érintettek (pl. a templombúcsúk). Bizonyos munkavégző ünnepek is (pl. aratás, szüret) tájanként más-más jeles naphoz kapcsolódnak.

Az ünnepek ünnepi szokások főbb csoportjai Tátrai Zsuzsanna és Karácsony Molnár Erika szerint a következők:

- Naptári ünnepek (pl. karácsony, húsvét, pünkösd, jeles napok).
- A gazdasági élet ünnepei (pl. aratás, szüret, fonó, kukoricafosztó).
- Az emberi élet ünnepei (pl. keresztelő, legényavatás, lakodalom, temetés).
- Emlékünnepek (pl. fogadott ünnepek, társadalmiréteg-ünnepek, politikai ünnepek)¹⁵

Ünnepi viselet Szajol községben

A visszaemlékezésekből kitűnik, hogy a XIX. sz. utolsó harmadáig, talán a századfordulóig a régi öregasszonyok és férfiak körében élt Szajolban egy olyan helyi parasztviselet, melynek állandó jelleggel viselt alapelemeit a mindennapokon hordták, ünnepnapokon pedig a kiegészítő ruhadarabokat változtatták. Az idősebb asszonyok négy részből varrt bőrszoknyát viseltek, mely apróra volt rakva. Öt részből állt: egy alsószoknyából, három egyszerűbb szoknyából, és egy negyedik, sötét alapszínű, apróvirágos, díszes felsőből. Egészen hosszan a bokáig leért, mely elé félkötőt kötöttek. (Ezt a félkötőt, illetve a felsőszoknyát cserélték ünnepnapok alkalmával.) Ugyancsak apróvirágos pruszlikot vettek a bő ujjú ing fölé.

Fejükön fehér főkötőt viseltek, melyet sötét színű kendővel kötöttek le.

A férfiak háziszőtt lenvászonból készített fehér bő nadrágot hordtak. Ehhez mellényt vettek, mely derékon alul ért, két zsebbel, visszahajlós gallérral. Borjúbőrből készült tarisznyát és durvább bőrből készült bőrszandált viseltek hozzá.

E viseletekkel elvéve még a második világháború előtti időszakban is lehetett találkozni. (K.l.-né)¹⁶

A századfordulónk, illetve a XX. század első harmadában aztán megjelent ünnepi viseletként az úgynevezett magyar ruha, melyet azonban csak a fiatalság hordott, azok is meghatározott ünnepeken. Legjellemzőbb öltözéke a két világháború közötti időszak 1848. március 15. ünnepi rendezvényeinek. A katolikus leányegylet tagjai is gyakran viselték. E ruhadarabnak alapvető jellegzetessége a nemzetiszín szegélyekkel ellátott szoknya, piros mellény, melyhez búzavirággal, pipaccsal, árvalányhajjal díszített pártát hordtak. Ehhez illeszkedett a legények fekete alapszínű ünnepi viselete.

E munkában a naptári ünnepekhez kapcsolódó szajoli népszokásokat vizsgáltam meg. A vallásos életre való nevelésben településünkön kiemelkedő szerepe volt az oktatásnak, a visszaemlékezések szerint a példamutató tanítói magatartásnak.

1831-ből származó adat szerint az egyházlátogatást végző érsek javaslatára tizenkét helybeli közbirtokos és a nemesi község hadnagya arra kötelezték magukat, hogy ezután évenként rendszeres fizetést biztosítsanak a kántortanítónak a gyermekek tanításáért.

1925-ben négytantermes római katolikus felekezeti iskola van a községben 5 tanerővel. Szajolba 1937-ben érkeztek meg az Isteni Megváltó Leányainak Kongregációja megnevezésű szerzetesrend nővérei. Elemi iskolájukba 1941-ben 285 tanuló járt. Rövid idő múlva szoros kapcsolat alakult ki a falu lakói és a nővérek között.¹⁷

Miután az egész falu évszázadokon át megőrizte katolikus hitét, érthető, hogy ezer szállal kötődtek az oktatási intézmények által is közvetített vallási értékekhez. A tanítók, kántortanítók sok jeles napi, ünnepi szokás terjesztésében közreműködtek.

A népszokás a közösség által közvetített és elfogadott viselkedés, mint életmód. Szűkebb értelemben a népszokások a ünnepekhez kapcsolódó szokásokat jelentik. A naptári ünnepekhez kapcsolódó népszokások többnyire összetettek: szövegből, énekből, táncból, gesztusokból, szokáscselekményekből állnak.¹⁸

Templomi ülésrend Szajolban régen és ma:

A templomban elfoglalt hely társadalmi rang, életkor és nem szerint alakult ki.

A legrégebbi visszaemlékezések alapján, közvetlenül az oltár mellett, oldalt egy hosszú pad helyezkedett el, mely a falu leggazdagabb földbirtokos előjáróinak állandó helye volt.

A bejárat szerinti baloldal első padjaiban egyházi személyek, az apácák ültek, míg a jobb oldal első padjaiban a falu vezetősége, prominens személyei kaptak helyet.

Mögöttük jobb oldalon a férfiak, baloldalon a nők sora következett, melynek rendje szigorúan vonatkozott még a házaspárokra is. Az iskolás, kisebb gyerekek az apácák előtt sorakoztak a misék alkalmával, míg a padosorok között a fiatal felnőtt leányok és legények álltak, ők sohasem ülhettek le a templomi szertartások alkalmával.

A falu gazdag földbirtokosai külön bejáraton, hátul a sekrestyén keresztül érkeztek a szertartásokra, míg a falu népe a főbejáraton lépett be a templomba.

Ez az ülésrend kb. a XX. század közepén felbomlott, annyi azonban megfigyelhető, hogy a falu vezetősége továbbra is a jobb oldali első padosorokban foglal helyet az ünnepi szertartások alkalmával.

A harangozás rendje hétköznapi:

Szent Györgytől Szent Mihályig: (tavasztól nyár végéig): este 8 órakor,

Szent Mihálytól Szent Györgyig: (őszől tavaszig): 7 órakor szólal meg az utolsó harangszó.

Napközben a déli harangszó jelzett.

A csendítés után felhangzó hírharang halottat jelzett a falu népe számára, mely szerint a férfi halott számára 3 „verset”, a nő számára 2 „verset”, gyermek számára 1 „verset” húztak, és megszólalt még 1 nagyharang is. A „vers” csendítése a lélekharanggal történt. Utána egy rövid ideig mind egyszerre szólt.

Az ünnepi harangozás rendje mindig a liturgia rendjéhez igazodik.

Megszólal az első harangszó, mely a nagyharang, utána a második a kisharang, majd az ún. beharangozó nagyharang következett, végül mind a három egyszerre szólt. (T.Jné)¹⁹

A nagy egyházi ünnepeket, karácsonyt, húsvétot hosszabb előkészületi időszak (advent, nagyböjt) vezeti be. A szokások hagyományos időpontja a kettős ünnep első vagy második napja, vagy annak előestéje, illetve az ünnep körüli időszak.

A szokás- és hiedelemcselekmények színterét is meghatározta a hagyomány. A legtöbb ünnepi szokás alkalmával házról házra jártak a köszöntők.

IV. 1. TÉLI ÜNNEPKÖR

Advent

A liturgikus egyházi év adventtel, tehát nagyjából december elejével kezdődik és a következő decemberéig tart.

Az egyházi év misztériumáról XII. Piusnak Mediator Dei et hominum kezdetű liturgikus enciklikája (1947) összefoglalóan ezt tanítja: „*a liturgikus év, amelyet az Egyház áhítata tölt ki és kísér, nem pusztán megjelenítése a múltnak, és nem is csak egyszerű megemlékezés a régmúlt dolgokról. Sokkal inkább azt kell mondanunk, hogy maga Krisztus az, aki az Egyházban ugyanúgy járja irgalmasságának útjait, mint ahogyan földi életében körüljárt jót cselekedvén, kegyességében azt akarja, hogy az emberek lelkébe belevésődjék az ő élete és valamiképpen ők is általa éljenek...*”²⁰

A karácsonyi ünnepkör az advent első napjával veszi kezdetét és vízkeresztig tart. Ekkor kezdődik a karácsonyi előkészület négyhetes időszaka, mely Szent András napját (november 30.) követő vasárnap előestéjével kezdődik.

A vallási előkészületet a böjten kívül a hajnali misék, roráték jelentették. Az Alföldön, ha rorátéra harangoznak, cukrot vagy mézet esik a lány, hogy édes legyen a nyelve, és így minél előbb férjet édesgessen magához.

A szerelmi varázslat igazi ideje, hathatós napjai: Szent András, Borbála, Luca, Tamás, beköszöntőül Katalin, amely egyúttal a téli napforduló időpontja, a természet újjászületésének előkészítése, az embereksors folytonosságának kozmikus szolgálata.

Az éjszakák mostanában a leghosszabbak, tehát ez az időszak varázslatra a legalkalmasabb.

Ezen időszakban nem tartottak lakodalmakat és zajos mulatságokat.²¹

November 30.

András napja

Névünnepe már az adventnek, illetőleg az egyházi évnek kezdete, mely beleesik a téli napfordulat időszakába, így alkalmas mindenféle bűbájosságra, főleg az eladólányok szerelmi praktikájára.

András apostol, Péter bátyja, a hagyomány szerint X formájú kereszten szenvedett vértanúságot. Ez az andráskereszt, mely egyben ikonográfiai ismertetőjele is.

András apostol tekintélyét, népszerűségét minden bizonnyal elsősorban névünnepének kalendáriumi helye határozza meg.²²

A zajos multság megszűnt, a muzsikaszó farsangig elhallgatott. Egy Szeged vidéki mondás szerint András zárja a hegedűt.

A szajoliak szerint Katalin tiltja, András zárja a multságokat.

Kezdődnek a disznótorok, innen a szegedi tréfás Disznóölő Szent András elnevezés.

Ez idő tájt vidékünkön a visszaemlékezések szerint bekormozott arcú, rossz kabátos maskarások, kántálók járták a falut, akik bekéredztek a házakhoz. Vidámságot hoztak víg köszöntéseikkel, bolondos mókázásaikkal, melyre a háziak köszönete mindig kolbász és hurka volt.

„Én is fogtam fülit, farkát, adjanak egy darab hurkát!”

Sokszor előfordult, hogy köszöntés közben valamelyikük kilopta az abálóvízből a sajtot, amit aztán, amikor a gazda felfedezte, bánatosan adtak vissza. A játékos köszöntés után nyakukba akasztották a hurkát, kolbászt és indultak a következő disznótoros ház felé. (Sz.B.-né)²³

Nagyon számontartották a kóstoló küldését, hiszen úgy illett, hogy a korábban kapott ételt alkalomadtán viszonzózzák. Mivel ekkoriban gondot jelentett a romlandó élelem tárolása, ezért ez a fajta gesztus segítette a család élelmiszer utánpótlásának megoldását, másrészt hozzájárult a rokoni, baráti kapcsolatok ápolásához, erősítéséhez.

Az ötvenes években e szokás gyakorlása mindennapos volt, majd a hatvanas években elhalványult, végül az évtized végére egészen eltűnt.

E naphoz férjjeszlő szokások is kapcsolódtak. A zöld ág archaikus szimbólum: a folyton megújuló élet jelképe. Palóc eladólányok András estjén gyümölcsfaágat állítottak vízbe. Ha karácsonyig kizöldült, akkor bízhattak a farsangi férjhez menésben. A szokás az adventi napokon is országszerte ismeretes. Baján az a lány, aki meg akarja látni, hogy ki lesz a jövendőbelije, András napján böjtöljön, és este tegyen a feje alá férfiruhát, akkor álmában meglátja őt.²⁴

Településünkön a férjjeszlő szokások teljes mértékben Luca napjához fűződnek.

December – Karácsony hava

December 4. – Borbála napja

Ókeresztény vértanú volt, egyike a magyar középkor és barokk világ legtiszteltebb nőszentjeinek. Kultusza virágzott az egész hazai középkorban, de az utóbarokk paraszti világában is. Az ünnep már a Pray-kódex misekönyvében fölbukkan. Legendáját Temesvári Pelbárt nyomán az Érdy-kódexben olvashatjuk. A bányászok, tűzérek, várak védőszentje.²⁵

A középkori városok puskaporos tornyát szívesen ajánlották Borbála oltalmába, hogy mentse meg őket a véletlen robbanással bekövetkező hirtelen haláltól. Védi a tűzérek életét is.

Ismeretes, hogy az állandó életveszélyben forgó bányásztársadalomnak Borbála a legtiszteltebb közép-európai védőszentje.

Borbála napjának vidékenként megnyilatkozó hagyománya a borbálaág vágása. A szokást nyilvánvalóan ihlette a szent legendájának az a mozzanata, hogy a megkínzott szűz fejére Krisztus a paradicsom virágaiból koszorút helyez, mire összes sebei meggyógyulnak.

Az ország több vidékén Szent Borbála napján cseresznyefaágot törnek és vízbe teszik. Ha kizöldül, akkor a lányok hamarosan férjhez fognak menni, öröm és boldogság jut nekik osztályrészül.

Borbála ünnepe főleg a magyar nyelvhatár nyugati, északi, de főleg déli peremlein asszonyi dologtöltő nap, amelynek képzetköre Lucáéra emlékeztet.(21.)

December 6.

Miklós napja

Miklós a kisázsiai Myra szent püspöke, aki a IV. században élt. Miklós a középkor páratlanul tisztelt szentje. Legendáját számos hiedelem, hagyomány, ikonográfiai sajátosság forrását, az Érdy-kódex írja le.²⁶

Abban a tartományban, ahol Miklós élt, döghalál pusztított. Miklós gazdag szüleit is elragadta, Minden örökségét a szegények között osztotta szét. Miklós a keleti és nyugati egyház közös nagy szentje, a házasság és anyaság oltalmazója, a gyermekek barátja.

Miklós ünnepének előestéjén betér azokba a házakba, ahol gyermekek vannak: vizsgáztatja, megimádkoztatja, majd tudásuk és viselkedésük szerint megjutalmazza vagy virgáccsal megfenyíti őket.

Ezt több változatban a kíséretében lévő ördög hajtja végre.²⁷

A visszaemlékezések szerint régebben is nagy eseménynek számított a Mikulás megérkezése. Már előre készültek, hiszen a cipőket ki kellett készíteni az ablakba. Estefelé bekopogott a házba a várva várt vendég, aki legtöbbször a család valamelyik férfitagja, legtöbbször az édesapa volt. Megérkezésekor együtt imádkoztak, majd következett a gyerekek kikérdezése. Ha jók voltak, akkor ajándékot kaptak, némi édességet, almát, diót, sült tököt, pattogatott kukoricát. Ha nem, akkor szén, krumpli, virgács volt a járandóságuk. A hitelesség kedvéért még kisebb gyermeket is bújtattak zsákba, hogy nagyobb legyen az ijedség. Végül versmondással, imádkozással ki lehetett engesztelni a szigorú Mikulást. (N.Jné)²⁸

Mára a családoknál elsősorban az ajándékozás szokása maradt meg. Ha meg is jelenik a gyermekeknél a Mikulás, általában nem a szülő, hanem idegen, akit megkérnek erre a feladatra. Ők is többnyire csak a kisgyermekes családoknál ajándékoznak.

December 13.

Luca napja

Luca, eredetibb hangzással: Lucia ünnepe a magyar néphagyomány egyik legjelesebb napja. Hiedelemvilága azonban csak részben hozható kapcsolatba az ókeresztény szűz alakjával és legendájával. Luca a legenda szerint Jézusnak koszorús menyasszonya, és így az eladólányoknak több országban mennyei pártfogója, házasságszerzője. Az oltáron tisztelt Luca mellett a közép-európai néptudatban egy boszorkányszerű rontó-bontó nőalak is él, akit a magyarok lucapuca, luca, lucaasszony néven emlegetnek.²⁹

A Luca-boszorkány főleg arra ügyelt, betartják-e az asszonyok az erre a napra rendelt, előírt munkatilalmat. Ezentúl a baromfiak védőszentje is, az ő napján szokták a baromfiakat megpiszkálni, hogy jól tojjanak.

A népi hiedelem szerint Luca napján a boszorkányoknak különösen nagy a hatalma. Régen a naptárreform előtt, december 13. volt a leghosszabb éjszaka és legrövidebb nap ideje. A Luca név eredete (latin Lux) is valamiféle fény-szimbolikára mutat. A néphit az allegorizált naptári képzetből félelmes női alakot formált, a Luca-boszorkányt. Ez a népi képzelet választja el Szent Luciától, akinek ikonográfiája szerint kezében tányér van, s ezen két kiszúrt szeme, melyet maga nyújt kérője felé.

Ez az ikonográfia a „szemmel verés” képzetrel is összekapcsolja Lucát, talán így lett belőle démoni nőalak is.³⁰

A magyar falunak egészen a második világháborúig általában „volt” egy boszorkánya. Hitték, hogy léteznek olyan asszonyok – néha férfiak is – akik képesek ember, állatot megrontani. Át is változnak, ha akarnak, ha akarnak macskává, kutyává, békává, lóvá, esetleg tárgyakká.³¹

A rontás, melynek képességével rendelkeznek a különös lények, egy gyűjtőfogalom. Az európai néphit rontásnak tulajdonít minden látszólag ok nélküli bekövetkezett szerencsétlen eseményt, betegséget, halált, másféle balszerencsét. A rontás elsősorban a boszorkány funkciója, de a rontó lehet élő ember, de lehet démoni lény is. A rontás történhet növényvel, ásvánnyal, igen sokféle tárggyal (pl. küszöb alá helyezett sóval, gyermekláncfűvel, stb), mindenféle cselekménnyel (pl. csókkal, de sok esetben elegendő, ha a rontó egyszerűen csak megjelenik valahol.³²

Még élénken élnek a szajoliak körében a különböző boszorkánytörténetek. Luca napján itt is el kezdték készíteni a Luca-székeket. Erre még az éjféli mise előtt kellett ráállni, hogy megláthassák a templom körül körben járó boszorkányokat, melyek különböző állatalakokat öltöttek (tehén, ló, stb.). Úgy tartották, hogy ezek a kísérteties lények a harangozáskor visszaváltoznak. A boszorkányság ebben az időszakban általában téma volt. Rémtörténeteket meséltek az emberek egymásnak. A hiszékenyebbek téli időszakban estéknént nem is szívesen jártak a sötét utcákon, azt figyelték, nem követi-e őket a boszorkány. Volt azonban ellenszer, fokhagymát akasztottak az ajtófélfára.

Emlékeznek még adatközlőim a falubeli utolsó boszorkány halálára és temetésére is.

„Úgy tartották a faluban egy asszonyról, hogy boszorkány, mert képes volt megrontani az állatokat. Ha bezárt állatot látott az udvarban, azt akkor megrontotta és elpusztította. Ha szabadon voltak, akkor nem tudta bántani őket. Egy alkalommal egy idős néni látogatott meg, akinek később az összes kiskacsája elpusztult. A néni biztosra vette, hogy a boszorkánynak hitt személy felelős a kárért. Ettől kezdve mindenki éberrel figyelte, hogy az illető nehogy bezárt állatot találjon az udvarban, de később már be sem engedték őt a házakhoz. Azt mesélik, hogy halálakor egy seprűt adott át az utódjának (a menyének) így örökítve át a boszorkányság tudományát. Temetésekor hirtelen óriási vihar támadt, a lobogóvivőket, a gyászkozsit majd felborította a szél.” (T.Jné)³³

Természetesen igyekeztek a rontást megelőzni, vagy ha megtörtént, azt jóvátenni. Ha a tejet megrontották, akkor sarlóval, baltafokkal ütik. A rontás megelőzése céljából gatyamadzaggal kötik be a szobát, az istállót. Seprűt állítanak az ajtóba, jelet írnak fel a kapufélfára.³⁴

A helyiek szerint sokáig élt az a szokás, hogy ha újszülött állat volt a háznál, akkor éjszakára seprűt tettek keresztbe az istálló ajtajához, hogy ne tudjon bemenni a boszorkány.³⁵

A szemmel veréstől, megrontástól különösen féltették az újszülött gyermekeket, akiknek a csuklójára sárga színű ún. kalárisgyöngyből fűzött aprócska karkötőt tettek.

Úgy vélték, a legbiztosabb védelem az, ha elviszik a gyermeket a templomba, és felajánlják a Szűz Anyának, hogy vigyázzon rá. Ez a „felajánlás” megtörtént a keresztelés alkalmával is. (H. Iné)³⁶

Dömötör Tekla egyházaskozári, moldvai csángóktól gyűjtött igézés elleni szövegében is Mária alakja tűnik fel olyan erőként, mely képes az igézés feloldására:

„Erdő látá, mező látá,

Ember látá, megigézé,

Mária látá, meggyógyítá,

X.Y. maradjon tisztán.

Mind a Krisztus Urunk adta az anyja méhibe,

Az anya szülte erre a világra.”³⁷

Az ország nyugati részében – főként a Dél-Dunántúlon – Luca nap hajnalán „kotyolni” jártak a kislányok. Szalmát vagy fadarabot visznek magukkal (legjobb, ha ezeket valahol elcsenik), s arra térdelve mondják el köszöntőjüket. Utána kukoricával vagy vízzel öntik le őket a háziak, ők pedig a szalmával, fával „megvarázsolják” a tyúkokat, hogy egész évben jól tojjanak. A köszöntőt mondó gyerekek ezután ajándékot kaptak.³⁸

A mi vidékünkön e szokás tréfás, játékos formában jelent meg egészen az ötvenes évekig. Nagybacska fiúk járták a falut, és bekiabáltak a házakhoz: „*A mi tyúkunk tojogáljon, a kendtéké kotkodáljon!*”³⁹ Ahol ezt meghallották, rohantak ki, s elkergették a kiabáló gyerekeket. Ha utolérték a gyerekeket, akkor még játékosan el is verték őket.

Egyes vidékeken a zöld ág sarjasztatása Luca estéjén kezdődik. Ha karácsonyra kizöldül: jó lesz majd az esztendő, a lány is férjhez megy.

Szajolban kizárólag e naphoz kötötték a férjjeszló szokások gyakorlását. A nagyobb leányok ezen az estén összejöttek egyiküknél, s 13 cédulára férfineveket írtak. Ezt dunsztosüvegbe zárták, s ebből mindennap egyet elégettek. Végül az az egy név maradt, amely valószínűleg a jövőbeli nevével megegyezett.

Ilyenkor gombócokat is készítettek, mindegyikbe egy-egy nevet rejtettek. Úgy hitték, hogy amelyiket leghamarabb felveti a forró víz, az lesz majd a férj neve.

Volt idő e szokások végzésére, a Luca-szék készítésére, hiszen ez a nap szigorú dologtöltő nap volt. Azt mondták, nem szabad varrni, mert bevarrják a tyúkok fenekét. (H.Iné)⁴⁰

Az e naphoz kötődő lucabúza sarjasztása is ősi primitív természetvarázsló, vegetációs kultuszból szublimálódik szinte liturgikus hagyománnyá. A lucabúza nem más, mint Luca napján csíráztatott és vízzel, Algyőn szentelt vízzel öntözött búza.⁴¹

A mi vidékünkön nem ismerik a Luca-alakoskodást, de ahol van, ott a Lucát megszemélyesítő rostát tesz a fejére vagy az arca elé, azt fehér lepedővel takarja le, kezében lánc, sodrófa, esetleg főzőkapnál.⁴²

A tradicionális néphit funkciója a múltban főleg abban különbözött a maitól, hogy a falusi társadalmi tudat elmaradottsága miatt szerepe és hatóköre sokkal nagyobb volt, mint ma. A néphit a népi szubkultúrában a tudat egyik fontos alkotóeleme volt, mely többnyire művészi tudatformákkal egybefonódva jelentkezett, az egyéni vagy közösségi sors kiszámíthatatlan eseményeinél lépett előtérbe.⁴³

A magyarságot letelepítésétől kezdve többféle hatás is érte, melyek együttesen a karácsonyi szokások kialakulásához vezettek. Ilyenek voltak a középkortól kezdve a katolikus egyház szertartásai, karácsonyi énekei, továbbá a szerzetesek és tanítók által ideplántált színjátékszerű mozzanatok, mint a karácsonyi játékok, jászolálítás szokása. Ezeknek a századok során népi formaváltozatai alakultak ki.⁴⁴

A karácsony a legnépszerűbb keresztény ünnep, mintegy kikristályosodási centrum, mely köré az egyházi eredetű szokások és képzetek csoportosultak a századok során.

A katolikus népi vallásos kultuszt nagyjából két részre oszthatjuk: az egyház által engedélyezett és az egyház által nem jóváhagyott mozzanatokra.

A laikus kultusz approbált formái voltak pl. az egyes közösségek fogadott ünnepi, a templombúcsúk, zárandoklatok laikus vezetőkkel, a laikus imatársaságok stb.

Idetartozott az ún. szálláskeresés advent idején, a betlehemezés, a kánai menyegzőről szóló ének féldramatikus előadása.⁴⁵

A karácsony a niceai zsinat határozata értelmében Jézus Krisztus földi születésének emléknapja. Az öröm, a békesség, a család és a gyermekség, az otthon és szülőföld ünnepe.⁴⁶

Szálláskeresés

Az adventi várakozás megünneplése csak a XX. század elején bontakozott ki. Más nevei: szentcsaládjárás, szentcsaládkilenced.

A szálláskereső Szent Család tiszteletére kilenc család összeáll, hogy december 15-től karácsony estéig naponta felváltva a Szent Családnak, illetőleg a Szent Családot ábrázoló képnek szállást adjanak. A képet a rendező énekesasszony vagy maga hinti meg szentelt vízzel vagy pedig a pap áldja meg. A soros családban már kész a házi oltár égő méccsel vagy gyertyával, ahol rendszeren a többi családok is összegyülekeznek, amikor az esti úrangyalára harangoznak. Amikor a szentkép az új

családhoz érkezik, letérdel a háznép, miközben megfelelő szövegezésű imádságot mondanak. A képet a házi oltárra helyezik, meggyújtják előtte a mécses, mely mindaddig ott ég, amíg a képet másik családhoz nem viszik. A szentkép előtt rendszeren ájtatosságot is szoktak végezni: a lorettói litániát, Szent József vagy Jézus szíve litániáját, majd felajánlják az egész családot a Szent Család oltalmába. A háziak napközben is föl-fölkeresik a képet, hogy rövid fohászkodással üdvözöljék. Ilyenkor rendszeresen valami szegény családot is meg szoktak ajándékozni, mintha a Szent Családnak adnák. A kilencnapos ájtatosság után a kép vagy a templomba, vagy valami jámbor lélekhez kerül, aki jövő adventig vigyáz rá.⁴⁷

E szokás a mi falunkban is élő volt egészen a XX. század '70-es éveinek végéig. Kialakult baráti társaságok alkották azt a kört, akik részt vettek a szentcsaládjárásban. Esténként gyertyával, mécsesekkel mentek egymáshoz „végezni a rózsafüzért”. Nem volt nagy vendégfogadás, csak egy kis kenyérral, esetleg mézeskaláccsal kínálták meg egymást. (Sz.Bné)⁴⁸

A '80-as évek elején még néhány évig olyan formában élt a szokás, hogy a templomi ájtatosság befejezése után, onnan vitték haza a képet egy-egy éjszakára. Másnap visszavitték a templomba, majd aznap újabb hívő vihette el. Később ez a szokás teljesen eltűnt.

Nyilván az osztrák délnémet (Herbergsuchen) példájára, lelkipásztori kezdeményezésre terjedt el hazánkban is. Papi kenetét, jámbor bensőséges, kissé érzelmős hangulatát máig őrzi. A szokást legalaposabban Manga János tanulmányozta.⁴⁹

December 21.

Tamás

Tamás hitetlen Tamás néven is emlegetett apostol, aki próbával akar meggyőződni Mesterének feltámadásáról. Innen a hajdani magyar szólás: Szent Tamás szolgálója vagyok, vagyis akkor hiszem, ha látom. A hagyomány szerint pünkösdszombat után Jézus külön is megjelent neki, és Indiába, a királyhoz küldte, aki éppen ácsmestert keresett, mert palotát akart építeni. A király tisztartója és Tamás csodálatosan egymásra talált. Ezért Tamást szívesen választották az ácsok, építésszek védőszentjéül.⁵⁰

Tamás a Gergely-féle naptárreform óta valóságosan az esztendő legrövidebb napja, a téli napfordulat csillagászati időpontja. Nem csoda, ha a Luca-napi ősi hiedelmek részben Tamás napjára is átterjedtek. A szerelmi varázslat alkalmas ideje.

Az Alföldön társtalanul áll az a békéscsabai szokás, hogy Tamás napján a szlovák lányok vállukkal rázzák a sövényből font kerítést. Amerről kutyaugatást hallanak, onnan jön a kérőjük. Rázás közben ezt mondják: „*Kerítés, kerítés megrázlak. Szent Tamás kérlek, szeretném tudni, hol fogok lakni.*” Aki Göcsejben Tamás napján disznót öl, annak minden esztendőben ezen a napon valami állatot le kell vágnia, mert

különben Tamás öl, azaz a jószágokból valamelyik elpusztul. Szintén Göcsejben a Tamás napján vágott disznó háját benedekmagymával és lasztikom gyökerével összetörik: sokféle betegségnél használják. A gyógyító erejű disznóhájat Szeged környékén is ismerik, Szent Tamás hája, tamási háj, tamásháj néven.⁵¹

Szajolban e naphoz kötődő szokásokat nem találtam.

Karácsony

Karácsony böjtje (december 24.) másként Ádám-Éva napja, két ünnepi mozzanatot foglal magában, amelyet az Egyház liturgikus körütekintéssel kapcsolt össze: Egyrészt Ádámnak és Évának neve napja, emlékezete: a karácsonyi misztériumjáték és ünnepi szimbolika forrása. Másfelől az Ószövetség megváltatlan világából, Ádám és Éva örökségéből az új Ádám fogadására, egyúttal a halott természet életre igézésével, a kezdődő új esztendőre, továbbá a emberi megújulásra való előkészület, vigília: archaikus emberi követelményei szerint, de szakrális – liturgikus értelemben is.⁵²

A tél ráérős, elmélkedő csöndjében, az advent meghitt várakozásában évszázadokon át egyes helyeken napjainkig virágzott a betlehemezés, betlehemjárás, vagyis a betlehemi eseményre, Jézus születésére emlékeztető liturgikus eredetű, elnépiesedett hagyomány. A betlehemes játék két legrégebb emléke XVII. sz. második feléből maradt ránk. Az egyiket Ecseg nógrádi falu Szentkereszt-céhe néven ismert jámbor társulatának fiatal legénytagjai adták elő a templomban 1684-1694 között.

Címe: *Rithmi pro Epiphania Domini in processione*. Latin címe ellenére is a betlehemezés legrégebb szövegéről van szó.⁵³

Hazánkban a karácsonyi nép színjáték középpontjában a kifordított bundát viselő bohókás, betlehemes pásztor tréfálkozása, éneke, játéka áll.

A betlehemezők házilag készített jászol vagy templom alakú kis betlehemeket hordoznak magukkal. A XIX.századtól a betlehemezés két fő formáját ismerjük, az élő szereplőkkel és a bábokkal előadott karácsonyi játékot. Az utóbbit bábtáncoltató betlehemezésnek nevezik: ennek két táji központja volt: a Dunántúl és a Felső-Tisza vidéke. A betlehemes játékok fő jelenete hazánkban a pásztorjáték. A mezőn alvó pásztorokat az angyal keltegeti, és az újszülött Jézushoz küldi. A főszereplő süket, öreg pásztor, akinek tréfás félreértései adják a humor fő forrását. A játékok további mozzanatai a következők: a Szent Család szállást keres, ezután a pásztorok, néha a napkeleti királyok is ajándékot visznek a kisdednek. A játék része lehet a Heródes-jelenet is, pl. Heródes találkozása a napkeleti királyokkal, de a Heródes-játék külön vízkeresztji játék tárgya is lehet. A betlehemezést szintúgy, mint másféle színjátékos szokásokat adománykérő formulák zárják le.⁵⁴

Karácsony böjtjén gondosan rendbe teszik, kitakarítják a házat, udvart, jószág helyét is, hiszen vendéget várnak, a világra születő Kisdedet, de most fordulnak az új esztendőbe is. Mindennek a helyén, otthon kell lennie. A kölcsönzött tárgyakat erre a napra sokfelé hazakérik. Nem adnak, nem kérnek kölcsön. Nem örülnek a látogatónak, csak a köszöntőket, pásztorokat, gyerekeket fogadják szívesen. Egész nap folyik az előkészület: sütés-főzés, a karácsonyi asztal és az ajándékok elrendezése, a jószág ellátása, egyes vidékeken a hajlék „fölszentelése”. Régebben a gyónás, áldozás sem maradhatott el.⁵⁵

Az ünnep legjellegzetesebb készületi közé tartozik a lakószoba, karácsonyi asztal szalmával való hintése, illetőleg ennek jelképes, de szívós maradványaként az asztal alá helyezett kosárban szalma, vetőmagvak, továbbá kultikus szándékkal rájuk helyezett házieszközök behordása. A hagyomány olykor már csak csökevények Európa-szerte ismeretes, illetőleg élt. A földre hintett szalma biblikus értelmezés szerint már a betlehemi istállót jelképezi. A szalmának és a ráhelyezett holmiknak szentelményi erőt tulajdonítottak.⁵⁶

A vigília fő étkezése egyes palóc vidékeken kora délután, egyébként a rendes vacsoraidőben történik. Jól megéheznek a böjt után, de addig a szegedi tájon nem látnak hozzá, míg az első csillag föl nem tűnik az égen. Az asztal szakrális ékessége a lucabúza, szimbólum, melyben a nép a megtestesült Igét, az emberré vált Jézust a kizöldellő búzaszem és kenyér képében is szemléli, ünnepli. Mezőkövesdi jámbor magyarázat szerint még a vetés is lejön köszönteni Őt. Luca napján kezdik a búzát csíráztatni, mely éppen karácsony estéjére már szép zöld szárat ereszt. Az ünnepek után, mint szentelményt, a jószággal etetik meg.⁵⁷

A karácsony népi szimbolikájából a bárány sem hiányzik. E jelkép a betlehemi jelenetet Isten báránya, aki majd elveszi a világ bűneit, és gondot visel az emberre.

A Mátra vidékén az iskolás gyermekek karácsony böjtjén a XIX. sz. végén szép fehér asztalkendővel bekötött tányéron, tálban vagy kosárban ostyát hordoztak szét a faluban, rendszeren reggeli misétől délig. A kántor küldte. Minden házhoz annyit vittek, ahányan laktak benne. Mielőtt átadták volna, itt is verset mondtak. A gazdaasszony a szívességet lencsével, mákkal, aszaltgombával, esetleg szilvával viszonzta.

Pócs Éva kutatásai szerint megfigyelhető, hogy népünknel számos vidéken a kenyérnek a kalácsfélénél is nagyobb a karácsonyi jelentősége. Ez természetes, hiszen a megtestesült Kisded alakja az archaikus ostya karácsonyi kenyérkultuszában, hiedelemvilágában él tovább.

Az ostya, illetőleg a kenyér, kalács vegetációs – szakrális kultuszából következett a karácsonyi morzsa megbecsülése is. A morzsa, továbbá másodlagos fejleményként minden asztali hulladék őrzi az ünnep kozmikus telítettségét, idézi az Úrnak a hívő környezetben való jelenlétét, gondoskodását. Éppen ezért elteszik, és a következő év folyamán paraliturgikus szentelményként használják föl: embert, jóságot gyógyítanak, sokszor füstölnek vele, kertre, gyümölcsösre szórják rá, csomóba kötve, tűzvész ellen a padlás szarufájára akasztják. A néphit szerint a szentelményi erő az

oltárnak érzett asztalról átsugárzik az este a többi kultikus célzatú eledeleire is. A méz, a dió, alma, továbbá az archaikus fokhagyma, olykor a só kapor is fogamatossággal telik meg. Régi szimbolikus magyarázat szerint a tej és méz az emberi és isteni természetnek Jézusban való egyesülését, egységét jelképezi. A dió ősi Krisztus-jelkép: a Megváltó Anyja méhében, majd sziklásírjában rejtőzködött, hogy utána az emberek karácsonyi üdvössége, majd húsvéti eledele és öröme lehessen.

A vacsora hagyományőrző szegedi családokban mai napig mézbe mártott fokhagyma és dióbél nyelésével kezdődik.

Említést érdemel, hogy a virasztásnak (éjféli mise) ezen óráiban az embernél álmodás ellen országos dióra szokott kártyázni. Pénzre nem szabad, illetőleg nem illik. A kártya egyébként az ördög bibliája, a könnyű nyereszkedés eszköze, most karácsony estéjén azonban a tét mintegy a Kisdéd.⁵⁸

A karácsonyt, a betlehemi jászol misztériumát már Nagy Szent Gergely pápa idejében három misével ünnepli az Egyház. A középkori magyarázat szerint az éjféli mise a törvény előtti időt jelképezi, amikor még sötétség volt a földön.

A hajnali mise a törvény alatti időt jelzi, annak halvány világosságával.

A nappali mise pedig a kegyelem teljességének felel meg, amikor a lelkek napja, Jézus már fölkel.

Az éjféli mise egyéb hiedelemvilágába tartozik, hogy a szegedi nép szerint Isten éjfélikor áldását adja az emberekre.

Az ünnep második miséjének a magyar egyházi szóhasználatban, de népünk ajkán is pásztorok miséje a neve, mert evangéliuma kizárólag a betlehemi pásztorok idézett imádságáról (Lukács 2,15-20) szól.⁵⁹

A karácsonyfa-állítás szokása a XIX. sz. '40-50-es éveiben városban jelentkezett először, ma azonban országosan elterjedt.

Az eddigi kutatások szerint a karácsonyfa-állítás protestáns, német eredetű szokás. A bécsi udvar közvetítésével először az arisztokrácia, majd a városi polgárság, a falusi értelmiség, végül a parasztság körében terjedt el. Először 1824-ben Brunswick Teréz, martonvásári grófnő állított karácsonyfát.⁶⁰

Az ország sok részében ilyenkor a pásztorok vesszőt hordtak a házakhoz. A csordás karácsony böjtjén végigjárta azokat a házakat, ahol tehenet tartottak. A gazdaasszony a csomóból annyi vesszőt húzott ki, amennyi tehen a háznál volt. Ezzel megcsapkodta a csordás lába szárát. A vesszőhordás általában köszöntő mondásával is összekapcsolódik.⁶¹

Az adventi népszokások közül vidékünkön is sokat ismertek.

Itt is betlehemesek járták a falut, főleg 12-18 éves körüli fiúgyerekek, legények. Vitték magukkal a betlehemi templomot, és verset, köszöntőt mondtak. Földig érő

kifordított bundába öltöztek, amiből még a kezük sem látszott ki. Minden háznál nagyon várták őket, ahol hálaképpen a kisebbek kalácsot és pénzt, a legények pedig csak kalácsot kaptak. Az idősek a köszöntő szövegére már nem emlékeznek, csak arra, hogy jókat mókáztak a betlehemesek és ezt kiabálták, miközben megveregették egymás bundáját:

„Faridom, faridom, ütök a hátadon.”

Arra is emlékeznek, hogy volt olyan időszak, amikor még Törökszentmiklósról és Tiszapüspökiből is átjártak betlehemezni a fiatalok.

A falubeliek szigorúan betartották az adventi időszak hajnali miséinek látogatását, mely reggel 6 órakor kezdődött. Kislámpákkal, gyertyával, mécsesekkel mentek még az iskolás gyerekek is rorátéra. Az advent idején böjtöt tartottak, és ebbe még a szenteste is beletartozott. Vacsorára majd minden családnál halkrumpli levest, mézes-mákostésztát készítettek. Nem maradhatott el a mézbe mártogatott dió sem.

Az ünnepre való készülődés ideje alatt nagytakarítást végeztek, megfőzték az ünnepi ételeket, elkészítették a karácsonyfa díszzeit. Szenteste itt is szokásban volt, hogy a férfiak az ún. katolikus körben, az éjféli mise kezdetéig dióra kártyáztak.

A visszaemlékező néni szerint egy alkalommal nagy öröm volt a családban, amikor az édesapa a kártyázás után egy szakajtó dióval érkezett haza. Éjfél előtt együtt indult a család a misére. (N.Jné)63

Az egyházi szertartás után megszűnt a böjt, és hazatérve elsősorban az előkészített süteményekből ettek. A gyerekeket lefektették, a szülők pedig az éj leple alatt feldíszítették a fenyőfát, amit addig a padláson rejtegettek. Rákerült az ezüst- és aranyfestékbe mártogatott dió, mézeskalács, szalagáré, alma, szentjánoskenyér. Reggel a gyerekek boldogan nézegették a karácsonyfát, amiről meg voltak győződve, hogy a Jézuska hozta. Ez volt a meglepetés és az ajándék is egyben. Hajnalban aztán újra elindult a család a pásztorok miséjére. Mikor hazaértek, már ünnepi ételeket ettek. Sült hús, kocsonya, töltött káposzta, fonott kalács kerülhetett a két nap alatt az ünnepi asztalra. Másnap délelőtt 8 órakor aztán újra misére mentek – ekkor a gyerekek – 10 órakor pedig a felnőttek.

Kedves emlékként emlegetik a falubeliek, milyen szép szertartások voltak, amikor a leány- és legényegylet tagjai együtt énekeltek. A második világháború után még próbálta a falu tartani egyházi ünnepi szokásait, de egyre nehezebb volt. Így lassanként elmaradtak a szép adventi és ünnepi szokások, melyek ma már csak az idősek emlékezetében élnek.

Napjainkban a betlehemi pásztorjátékok életben tartása érdekében Lengyel István h. esperes úr kezdeményezésére, a templomban az éjféli mise előtt előadják a Jézus születésére emlékeztető játékot, az egyházi szertartás részeként. Szereplői kisiskolás gyermekek, akik minden évben nagy lelkesedéssel készülődtek erre az alkalomra, a falu lakosságának nagy örömet szerezve előadásukkal.

Karácsony napja

Karácsony napja (december 25) az otthon és család bensőséges ünnepe. Az ételeket már előző nap elkészítették, a tüzet is megrakták még éjféλι mise körül, hogy arra se legyen gondjuk. Őreg bukovinai székelyek egyenesen bűnnek tartották az e napon való főzést.⁶⁵ Ennek a tilalomnak a valamikori szigorú betartására mostani adatközlőim is felhívták a figyelmet.

Karácsony első napján a rokonok, jó ismerősök meglátogatták egymást, illet megnézni.

Karácsony másnapja – István napja

István (december 26.) az Egyház első vértanúja, akit úgy köveztek meg. Diákonus volt: az apostolok segítése, a szegények gondviselője. A győzelem jelével, pálmaággal, köntösében, pedig kövekkel szokták ábrázolni.

Géza fejedelem fiának az István nevet választja, hogy uralkodói méltóságában és kötelességeiben akár a vértanúsáig állhatatos legyen.

A népszokások közül a regölés leginkább István vértanú estéjéhez fűződik. A regösök láncos bottal jártak, s vele éneklés közben az ütemet erősen verik. A regölés leglényegesebb mozzanata a különböző rendű jókívánságok kifejezése. Tudjuk, hogy a középkorban Jézus születése napjával, karácsonnyal kezdődik az új esztendő. Az új évi jókívánságok már pusztá udvariassági szólammá halványultak. A régiekben, primitív rétegekben azonban kisebb-nagyobb mértékben él a szó mágikus erejébe vetett hit. A regösök az eredeti felfogás szerint tehát nem közönséges köszöntők, hanem varázslók is.⁶⁶

A regölés hagyományszövege és dallama legtovább a Nyugat-Dunántúlon és Udvarhelyszéken maradt fenn.⁶⁷

December 26-27-én köszöntik a magyar falvakban az Istvánokat és Jánosokat. Tekintettel arra, hogy e két férfinév igen népszerű hazánkban az István- és János-napi köszöntés a karácsonyi ciklus fontos része: baráti ünneplő alkalom, mikor az ismerősök meglátogatják egymást, és a terített asztal mellett elszórakoznak.⁶⁸

A mi falunkban is emlékezetes István- és János-napi ünnepségeket tartottak, régen nem volt sokatlan a 20-25 fős társaságból álló névnap mulatság sem.

December 27.

János

János áldások és imádságok szószólója, templomok és oltáriszentségek patrónusa, a céhek védőszentje. Az Utolsó Vacsorán és a Passióban való teljes szerepénél fogva mintegy a népi, devocionális jámborság megalapítója és benne az emberiség képviselője. János apostol és evangélista a Jelenések Könyvének prófétája, az európai és benne a szakrális néphagyománynak egyik legtiszteltebb és egyik legihletőbb hatású, szinte mithoszi alakja. János apostol, aki evangéliumát, mint mesterének hűséges tanúja írta meg.

A János nevenapján történő borszentelés főleg premontrei közvetítéssel hazánkban is meghonosodott. A pannonhalmi főapátságban már régi időktől fogva megáldották e napon az újbort, és ettől fogva kezdték rendszeresen inni.⁶⁹

December 28.

Aprószentek napja

A betlehemi gyermekgyilkosság emlékűnepe.

A korbácsolás az újesztendei szerencsekívánásnak archaikus szokása. A zöld ág az élet ősi szimbóluma. Egyfelől a betegség szellemét akarják vele távozásra kényszeríteni, másrészt pedig nem más, mint analógiás varázslat. Célja a nőknél a termékenység, gyermekeknél a növekedés elősegítése.⁷⁰

Az aprószentek-napi vesszőzés, korbácsolás Magyarországon a történetileg legjobban nyomon követhető szokások közül való. Ennek oka, hogy az aprószentek-napi virgács valaha az egyházi szentelmények közé tartozott, s így az egyházi iratok gyakran említik. Az e napon történő korbácsolás „pogány” termékenységvarázsló jellege egész nyilvánvaló. Mégis hazánkban már a középkorban egyházi szokás volt e napon vesszőt szentelni, és feltehetően az egyházi gyakorlatból került a korbácsolás a magyar népszokások közé. Ezen a napon a gyermekeket reggel megütögették, hogy emlékezzenek arra, hogy gyermekek szenvedtek Krisztusért, s nekik is szenvedniük kell a világi életben. Utalnak a mondókák arra is, hogy a vesszőzés elűzi a betegségeket, a keléseket („szófogadó légy, egészséges légy, friss légy, keléses ne légy”)⁷¹

Felénk is jártak aprószentek-napján megvesszőzni a gyermekeket. Többnyire férfiak jártak a házakhoz, köszöntötték a ház népét minden jót kívánva, s jelképesen megütögették a gyerekeket. (Sz.Bné)⁷²

December 31.

Szilveszter napja

December 31. Szilveszter pápa (314-335) ünnepe. Legendáját az Érdy-kódex adja elő. A szilveszter a polgári év utolsó napja, az új esztendőnek vigiliája. A katolikusok kora esti hálaadó istentiszteletének, a pap népmozgalmi beszámolójának, Isensegíts székelyeinek ajkán végvecsernye, Ecsegen óvecserenye, Tápén bérösök vecsörnyéje a neve, mert ilyenkor gyülekeztek a templom előtt azok a béresek, akik a következő évre gazdát kerestek.⁷³

December 31-én Szajolban is megtartották az esti hálaadó misét, melyen beszámolt a pap a falu gyarapodásáról, az elhalálozások számáról, a házasságkötések, megkeresztelkedettek számáról. Régen kiprédikálták a megesett lányok nevét is, ami nagy szegyennek számított.

A fiatalok csak e hálaadás után indulhattak a szilveszter esti mulatságba.

Az évkezdő újévi szokások nálunk éppúgy, mint más népeknél, főként abból a hitből nőttek ki, hogy a kezdő periódusokban – így az év kezdetén – végzett cselekmények analógiás úton maguk után vonják e cselekmények későbbi megismétlődését. Ami az év első napján történik, az a néphit szerint később, az év során újra megismétlődik. Ezért az emberek, hogy az egész évi jó szerencsét biztosítsák, igyekeztek csupa kellemes dolgot cselekedni: vidáman, rakott asztal mellett, baráti társaságban lépnek az újévbe, minden jót kívánnak egymásnak.

Néhányan vidéken úgy tartják, hogy aki a leghamarabb merít az ún. aranyosvízből vagy megmosakszik benne, szerencséje lesz a következő esztendőben.

E szándékos, mágikus cselekedetek mellett igyekeznek jósolni a „véletlenből” is. Már a XVIII. században megjegyzi a tudós Bod Péter, hogy újévkor hagymakalendáriumokat készítettek, amelyekből az év tizenkét hónapjának időjárására jósolnak.

Például tizenkét gerezd fokhagymába sót tesznek. Amelyik gerezdben reggelre nedves lesz a só, az a hónap nedves lesz, sok eső vagy hó esik majd. A jósló szokások közé tartozik még a szilveszter esti ólomöntés, a lányok pedig különböző praktikákkal azt igyekeztek megtudni, hogy ki lesz a férjük. Közismert szokás volt, hogy az óévtől hatalmas láрма, zaj, kolompolás közepette búcsúznak el. E zajkeltés oka sokféle lehetett: a gonosz hatalmak, az óév kiűzése, vagy csak az általános ünnepi féktelenség.

Táplálkozási babonák: hazánkban pl. disznót kell enni, mert az a házba túrja a szerencsét. Tilos viszont tyúkot főzni, mert az a szerencsét kikaparja.⁷⁴

Szajolban általános népszokás volt, hogy szilveszterre rétest kell sütni, hogy megnyújtsák az évet. Környékünkön is kizárólag disznóhúst volt ajánlatos sütni, főzni erre a napra. Mesélik az idősek, hogy nagyon fontos jel volt a háziak számára, hogy milyen nemű az új esztendő első napján érkező látogató. Úgy mondták a régiek, hogy ha asszony érkezett elsőként, akkor a születendő háziállat neme is nőtény lesz. Ha férfi jött, akkor úgy vélték, hím állat fog a világra jönni. Mondogatták is egymásnak a háziak, hogy figyeljék meg és jegyezzék meg, ki volt elsőként látogatóban. Az is előfordult, hogy ha tudták, hogy milyen nemű háziállatra lenne szükség ismerősöknél, akkor szándékosan keresték meg egymást. De mást is jelenthetett az első vendég neme. Sokan úgy vélték, hogy a nők elsőként való érkezése szerencsétlenséget hoz. Ezért volt úgy, hogy megkértek valami férfiismerőst vagy férfi családtagot, hogy jókor reggel jöjjön újévet köszönteni.⁷⁵

Általános szabály volt az is, hogy ezen a napon nem szabad pénzt kiadni a háztól, nehogy az, az év során is csak kifelé menjen.

Az újévi köszöntések eredeti jellege már pusztulófélben van ugyan, mégis két mozzanatot élesen elkülöníthetünk bennük: az egyik az ostorral, kolomppal való zajütés, amely a ház népétől jószágairól akarja a gonosz lelket elriasztani. Ezek a jókívánságnak negatív módja: a baj elhárítása. Utána legtöbbször szóval, verssel kifejezett, vallásos vonatkozásokkal színezett szerencsekívánatot következik, amely a szó mágikus erejébe vetett hitben gyökerezik.

A hejegetés, bégetés másként urálás az újévköszöntésnek sajátos, a regöléssel, illetőleg egyes farsangi játékokkal rokon moldvai csángók megnyilatkozása. Szilveszter estéjén és újév hajnalán a falu ostort durrogató legényei házról házra jártak.

Az archaikus szokás az új esztendőben a föld termésére, mezei munkára, családi életre áldást, bőséget akart idézni, éppen ezért a hejegetőknek jutalom járt.⁷⁶

Január – Boldogasszony hava

Január 6. Vízkereszt napja

Vízkereszt Háromkirályok: Gáspár, Menyhért, Boldizsár napja, az Egyház egyik legrégebbi ünnepe. Magyar neve a görög Hagiasmos nevet magyarítja, még a katolikus népek általában az Epiphania vagy háromkirályok napja elnevezések nemzeti formáját használják. Egy XI. századi egyházi forrásból tudjuk, hogy január 6-i vízszentelést nálunk „görög módra” hajtották végre.

A vízkereszti szokásokat már a XV. századi források magyarországi jelenségnek nevezték a papság vízkereszt-napi alamiznagyűjtését. Ezen a napon volt házszentelés, és ilyenkor írták fel a három napkeleti király nevének kezdőbetűjét az

ajtóra. A vízkereszt vigíliáján megszentelt vizet a katolikus falvakban háromkirályok vízének nevezték, és sokféle hiedelem fűződik hozzá: meghintették a ház ajtaja előtt a földet, hogy a gonosz elkerülje a házat, gyógyítottak vele, s a kútba is öntöttek e vízből. A XVI. század óta dokumentált szokás a csillagozás és a csillagének éneklése. Egyes vidékeken a mai napig járnak gyermekek a kirúgatható csillaggal háromkirályok képében köszönteni.⁷⁷

A házszenelésnek sokféle változata alakult ki. A római katolikus falvakban a pap a kántor, két ministráns és az egyházi kíséretében járta végig a falut. Megáldotta a házakat és bennük lakókat, akikkel legtöbbször elbeszélgetett. A megszentelt krétával az ajtóra felírták az évszámot és a háromkirályok nevének kezdőbetűit. Úgy vélték, a felirat megvédi a házat a villámcsapás és a boszorkányok rontása ellen.

A háromkirályjárás a bibliai napkeleti bölcseket megszemélyesítő alakoskodók köszöntő szokása, illetve dramatikus játéka. Általában vízkeresztkor, de karácsonykor, újév és vízkereszt között is jártak. Gáspár, Menyhért, Boldizsár egyfelől az utasok, úton járók, vándorok, zarándokok, másfelől pedig a vendégfogadósok patrónusa lett.⁷⁸

Régen Szajolban is járt a pap a ministránsokkal, harangozóval, a kántorral megszentelni a házakat. A templomban megszentelt vízből üvegben haza is vitték a hívők, azzal megszentelték nemcsak a házat, hanem az istállót, de még az állatokat is. Igen gyakran el is tették e szentelményből, melyet felhasználtak betegségeknel, illetve halál esetén. A családonál ma is ugyanúgy történik az egyházi szertartás, mint régen: az imádság után felszentelik a házat, s felkerül az ajtófélfára (korábban a szemöldökfára) a következő felirat: 20+G+M+B+04, csak ma már egyedül járja a falut a plébános.

Sokkal kevesebb helyre hívják, mint azelőtt, az idén kb. 70-80 család szenteltette meg otthonát. (L.I.)⁷⁹

Január 17.

Remete Szent Antal napja

Antal, vagyis Remete Szent Antal beteg embereknek, beteg jószágnak hajdanában nagy tiszteletben álló patrónusa. Antal jámbor nemes szülők gyermekeként született, korán elárvult. Vagyonát elosztotta a szegények között, hűgát monostorba ajánlá,

maga pedig pusztába vonult. Antal apát már ősidóktól fogva a háziállatok védőszentje: névünnepén Olaszország és Németország számos vidékén manapság is megszentelik az istállót és a jószágot. Ez a kultikus gyakorlat a középkori Magyarországon is virágzott, majd a hitújítás korában hanyatlani kezdett, végül főleg történelmi hazánk déli vidékein Páduai Szent Antal alakjához tapadva született újjá.

Január 18.

Piroska napja

Piroska, az Prisca ókeresztény vértanú. Legendáját a Debreczeni-kódexben olvashatjuk. Eszerint egy római nemesember megkeresztelt lánya volt. Claudius császár pedig pogány áldozatra akarta kényszeríteni. Ő azonban imádkozni kezdett a bálvány előtt, a templom azonban összeomlott. A császár többféleképpen is kínoztatta, de Piroska hű maradt a hitéhez.⁸⁰

Napjához időjárás-regula fűződik: „Ha Piroska napján fagy, negyven napig el nem hagy.”

Január 21.

Ágnes napja

Ágnes már a középkorban számontartott ünnep és kedvelt keresztnév. Már 13 éves korában vértanú lett. „Ifjú vala – írja az Érdy-kódex – esztendőskorában, de vén és koros vala ő lelki érdemes voltában. Szép orcájában, de annál szebb hitében.”

Ehhez a naphoz is fűződik időjárás-regula megfigyelés: „Ha Ágnes hideg: engesztel Vince, hogy teljék a pince.”

Január 22.

Vince napja

Vince hispániai vértanú, válogatott kínzásokkal gyötörték halálra. Legendáját az Érdy-kódexben, továbbá a ponyvaköltő Varga Lajos versezetében olvashatjuk. Egyikben sincs magyarázat Vincének, Vince napjának a szőlővel, borral való kapcsolatára. Még a XX. sz. elején is pécsi szőlősgazdák Vince napján egyik pincéből a másikba járva szoktak együttesen áldomásozni. Voltak, akik vesszőt vágtak le, és a meleg szobában rügyeztetni kezdték. Ennek állásából, mértékéből aztán az ősz termésére következtettek. Vince napjához időjárás-regulák fűződnek. Nevének értelme: győzedelmes. Ünnepének kalendáriumi helyéből adódik, hogy az ősidóktól kezdve úgy tisztelték, mint aki legyőzi a tél sötét hatalmait és előkészíti a lassan

közeledő tavasz útját. Országszerte emlegetett verses regula: „*Ha megcsordul a Vince, tele lesz a pince.*”⁸²

Január 25.

Pál napja

Pál fordulás, pálfordulás, az Érdy-kódexben Szent Pál apostolnak megfordulatja, a Debreczeni-kódexben Szent Pál apostolnak megtérése. Időjárásából a termésre, a gazdasági élet kilátásaira következtetnek, hiszen az idő is lassanként tavaszba fordul. A jó idő jó termést jelent, a köd pedig a jószág pusztulását, a szelek pedig a háborút. Öcsöd békési faluban pálpogácsa sült még a XX. század elején. A hozzá fűződő hiedelmek a lucapogácsával megegyeznek: még sütés előtt a család minden tagja kiválaszt egy-egy pogácsát, s libatollat dug bele. Akinek a pogácsáján a toll megpörzsölődik, még abban az esztendőben meghal.⁸³

Február – Böjtelő hava

Február 2. – Gyertyaszentelő Boldogasszony

Gyertyaszentelő Boldogasszony, a Münchener-kódexben (1466) Szűz Mária tisztulata, az Érdy-Kódexben (1527) Asszonyunk Mária tisztulatja, Mária tisztulásának napja.

A szentelt gyertya már ókeresztény korban Krisztus jelképe. Az egyházi értelmezés szerint a viasz emlékeztet Jézus emberi természetére, a világosság pedig istenségére. Más értelmezés szerint a halandóságra, mert a gyertya magát fölemészti, hogy másoknak szolgálhasson. A szentelt gyertya egyike a legrégebbi szentelményeknek.

A Pray-kódex szerint a magyar középkorban ezen a napon először a tüzet áldották meg, majd ennél a szentelt tűznél gyújtották meg aztán a gyertyákat. Kevés olyan paraszthajlék akad, ahol manapság is még ne volna szentelt gyertya. Régebben a szublót, vagy ládafiában tartották, vagy felöltöztetve, szalaggal átkötve a falra akasztották. Főképpen vihar idején gyújtották meg és imádkoztak mellette.⁸⁴

E gyertyát égették a súlyos beteg és a halott mellett is. Mindenszentek és halottak napján, de más nagyobb ünnepeken, húsvétkor és karácsonykor szintén meggyújtották. Általánosan elterjedt időjárás- és termésjósló hiedelmek kapcsolódnak ehhez a naphoz. Ha ezen a napon kisüt a nap, és a medve meglátja az árnyékát, akkor visszamegy, és még negyven napig tart a hideg. Általában úgy vélik, hogy ha február másodikán jön idő van, akkor későn tavaszodik. Ellenkező esetben a Mura-vidéken úgy tartották: Gyertyaszentelőkor, ha esik a hó, fúj a szél, nem tart sokáig a tél.⁸⁵

Szajolban ez a mondás ismeretes: „*Ha fénylik gyertyaszentelő, az íziket vedd elő.*”

Február 3.

Balázs napja

Szent Balázs püspököt már a VI. században mindenféle torokbetegség gyógyítójának tartották. A Legenda Aurea nyomán az Érdy- és Debreczeni-kódex elmondja, hogy Balázs mentette meg egy özvegynek a fiát, aki halszálkát nyelt és már fuldoklott. Az asszony a börtönbe jutott püspöknek hálából ételt vitt és egy szál gyertyát. Erre a szent arra buzdította az asszonyt, hogy ezentúl évenként ajánljon föl az ő tiszteletére gyertyát. Ígérte, hogy így majd mindig jól megy a dolga. Innen eredt volna tehát a gyertyáknak Balázs tiszteletére való felajánlása, amiből a XIV. század táján nyilván Gyertyaszentelő Boldogasszony naptári szomszédsága miatt is templomi szentelmény lett. Nem kétséges, hogy a magyaroknál, szlovákoknál, szepesi és erdélyi szászoknál, régi felső-magyarországi németeknél, sőt morváknál és cseheknél még a XX. sz. elején is virágzó balázsjárás középkori diákrekordációból bontakozott ki.

A legelső ismert magyar nyelvű balázsjárás a XVII. századból való. A XVIII. század békésebb viszonyai között, az iskoláztatás lassú föllendülésével a hagyomány is újjászületik. A balázsjárás az ostyahordással és gergelyjárással egyetemben hozzátartozott a mester alkalmi jövedelmeihez, amelyet sok helyen a díjlevélben is biztosítottak neki.

Népoktatásunk lassú kibontakozásával és a tanítómesterek eleinte bizonytalan társadalmi és anyagi helyzetével könnyen megmagyarázhatjuk a balázsjárás fejlődésének azt az újabb, bizonyára csak a XVIII. században általánossá váló mozzanatát, hogy egyúttal a tanító számára való adománygyűjtést is szolgáltatta.⁸⁶

A mi falunkban Balázs napján a templomban balázsáldást végeztek. Két gyertyát tettek a gyerekek, felnőttek elé, erre ráimádkozott a pap és áldást mondott. Úgy tartották, ezzel a szertartással távol tudják tartani a veszedelmes betegséget, a torokgyíkot. A balázsjárást a mi vidékünkön nem gyakorolták.

Február 6.

Dorottya napja

Dorottya ókeresztény szűz, vértanú. A Dorottya-kultusz valamikor a nép körében is élt. Ezt bizonyítják középkori kódexeink, magyar nyelvterületen virágzó oltármesterségeink, képzőművészeti alkotásaink, főleg az andocsi gótikus kegyszobornak udvarló Dorottya-alak. Kétségtelen azonban, hogy már kihaltak népünk szakrális tudatából.

A Dorottya-napi időjárás regula azonban közismert: Ha Dorottya szorítja, Julianna tágítja. Vagyis, ha Dorottya-napkor fagy van, akkor Julianna napjára (febr.16.) megenyhül az idő.⁸⁷

Február 16.

Bálint napja

Akiről e napon emlékeznek meg az Egyház, itáliai vértanú volt. Legendáját a Érdy-kódex adja elő. Eszerint egy pogány fejedelem azt mondta neki, hogy hisz, ha vak leányát meggyógyítja. „*Erre Bálint püspök imádságot tevén, megvilágosítja ő vak leányát.*”⁸⁸

Bálint napja már a farsang, tavaszvárás idejére esik, amelyet Franciaországban, Belgiumban, Angliában, Észak-Amerikában a szerelmesek tartanak számon.

Az elekiek azon a napon, amelyre Bálint napja esik, egész esztendőben nem ültetnek aprójószágot. Bálint reggelén a jószág itatóvizébe szentelt vizet csöppentenek. A rábaközi (Szil) faluban mondogatják, hogy Bálint a verebek védőszentje, mert már nekik is kezd az időjárás kedvezni. Felénk úgy tartják az idősök, ha párzanak a verebek, jön a tavasz.

Február 16.

Julianna napja

Ókeresztény vértanú, neve egyike a legkedveltebb a magyar női neveknek. A nagykőrösi hiedelem szerint: „*Julianna kitétte a dunnáját és kiszakadt*” vagy „*Julianna megrázta a dunnáját*” – ugyanis a megfigyelések szerint e napon gyakran havazik. Általában azonban Julianna naptól az idő melegebbre fordulását várják.⁸⁹

Február 19.

Zsuzsanna napja

Ótestamentumi nőalak, akit hamis vád alapján házasságtöréssel gyanúsítottak. A hazai Zsuzsanna-játék, tehát a bibliai történet megelevenítése nyilvánvalóan német eredetű.⁹⁰ A Zsuzsanna-játékot lejegyezték Magyarországon (Bánság) is, ahol a nagybőjtben házról házra járva adták elő a helybeli református gyermekek az 1870-es években. Ezen a napon azt várták, hogy megszólaljon a pacsirta, mert a tavasz

közeledtét jelzi. Azt tartották, hogy ha alacsonyan repül a pacsirta, akkor még hideg idő várható, de ha magasan száll, akkor közel a jó idő.⁹¹

Február 22.

Üszögös Szent Péter napja

A germán népeknél máig tavaszkezdő nap, ezzel szemben nálunk magyaroknál sajátos félreértés következtében szerencsétlen napnak számít. Csefkó Gyula mutatott rá, hogy őseink lefordították a hivatalos egyházi kifejezést: *Szent Péternek ű székössége*. Ebből olvasta ki azután a népnyelv az üszögös Szent Péter alakot.

A nap furcsa képzetkörének sajátos fejleménye a ország több vidékén az üszögnap hiedelemvilága. Ez a hétnek ama napja, amelyre abban az évben üszögös Szent Péter napja esik. Ezt mivel szerencsétlen napnak tartják, tyúkot nem ültetnek, semmiféle mezei munkába nem kezdenek. Néhány helyen időjárásjósítás is kapcsolódik ehhez a naphoz: „Péter üti az üszögöt, jön a melegebb idő.”⁹²

Szajolban nem ismeretes e napnak a hiedelemköre.

Február 24.

Mátyás napja

Forrásokból ismeretes Mátyás apostol vértanúsága, s vértanúságának eszköze a szekerce, mely egyben ikonográfiai jelvénye is. A nép képzete a szent ünnepe és a közeledő tavasz között kapcsolatot teremt, mintegy az apostol szekercéje töri meg tél hatalmát. Dugonics András jeles mondásai között olvashatjuk: *„Tapogatva jár, mint Mátyás után róka jegen.”*

A göcsejiek az ezen a napon fogott bárminő halra ezt mondják: *„Megfogtam Mátyás csukáját.”* Ettől egész évben szerencsés halászatot remélnek. A csukát a régi szegedi halászok is szent halnak tekintették.⁹³ Országszerte ismert időjárás regula fűződik ehhez a naphoz: *„Ha Mátyás jeget talál, akkor törí, ha nem talál, akkor csinál.”*

Farsang

Mint ismeretes, a vízkereszt napjától hamvazószerdáig terjedő, váltakozó hosszúságú időszak a farsang, tájszólásban *fássáng*. Már a középkorban zajos mulatság, lakodalom ideje, melyet az Egyház túrni volt kénytelen. A vízkeresztet követő első hétfőnek regelő hétfő a hajdani neve. A regelő hétfő megjelölése bizonyosan magában foglalta a nagy ivás, lakomázás, áldomás értelmét, de ezen túlmenően utal a szerencsés évkezdésre, a termékenységet, a boldogságot biztosító

szerencsekívánatokra is, akárcsak a nyugat-magyarországi regölés. Állapítja meg Dömötör Tekla.⁹⁴

A tavasz közeledtét a farsangi szokások különös színességgel hirdetik. A tél és a tavasz szimbolikus küzdelme, amely már az óév temetésével kezdődik és a farsang farkán ér tetőpontjára. Ez a télkihordás, téltemetés. A telet jelképező bábót valami módon elpusztítják: vagy vízbe fojtják, vagy elégetik. A szokásból több helyen Konc vajda és Cibere vajda, azaz farsang és a böjt versengése, máshol pedig a böjt temetése lett. Ez utóbbi módot a palóc kiszejárás tartotta fenn. A farsangi jókedv, mulatság eredetileg a tavasz eljövetelén érzett öröme volt archaikus kifejezése. A nagy evésekkel, dús lakomákkal mintegy a természetet is hasonló bőségre akarták ösztönözni.

A néphit szégyennek, eredetileg bizonyára bűnnek is tartotta azt, ha valaki házasulandó létére kimaradt a farsangból, azaz nem házasodott meg a nép által legalkalmasabbnak tartott időszakban, így vétett közösség érdekei ellen. Sokféle vénlány, illetve vénlegény csúfoló szokás ismeretes. Van, ahol bekormozott arcú legények tőkét húznak maguk után a falu utcáin, végül annak a lánynak a kapujához kötik, aki pártában maradt azon a farsangon.⁹⁵ Ismeretes volt a szajoliak körében az a mondás, hogy: „Szégyenemre Jóska bácsi már a harmincharmadik farsangból maradt ki!” Vagyis harminchárom éven keresztül sem tudott megőszülni.

A farsangi napoknak is megvannak a magyar nyelvben jellegzetes táji megnevezései, pl. a farsangvasárnapot megelőző kövéracsütörtök elnevezése onnan származik, hogy ilyenkor kezdték meg a farsangi ételek készítését. A mi falunkban sem múlhatott el ez a nap a jellegzetes farsangi éték, a fánk elkészítése nélkül.

A farsang utolsó három napja: farsangvasárnap, farsanghétfő és húshagyókedd. A legtöbb népszokás ezekre a napokra esett. Szajolban az ötvenes évekig mindhárom napon különböző bálakat rendeztek. Vasárnap a fiatalok számára volt farsangi mulatság, melyre a leányok kizárólag „gardemama” társaságában érkezhettek. A falu központi helyén álló, ma már nem üzemelő mozi épület – mely eredetileg kocsmaként működött – volt a helyszíne e rendezvényeknek. A későbbi időszakban a Vasutaskör épületében is tartottak farsangi bálakat.

Volt a mulatságba hívásnak egy íratlan szabálya. Csak az elsőként érkező legénnyel mehetett el a leány a bálba. Ha nem az jött elsőnek, akit szeretett volna, akkor vagy a legényt sirathatta, vagy a farsangi bált. Ugyanis ha az első legénnyel nem ment el, a következővel már nem engedték a szülei. A báli belépő árát a legénynek kellett megfizetni, befizethették a leányok is, de az a legénynek nagy szégyennek számított. Ezek a rendezvények alkalmat szolgáltattak a megismerkedésre, ugyanakkor nagyon figyeltek az illendő udvarlási szokások betartására. Például a lányok nem mehettek ki a legényekkel együtt a különálló borivó helyiségbe. Nekik az ajtóban kellett megvárni, hogy a kedvesük, udvarlójuk hozzon számukra innivalót.

Farsanghétfőn tartották az úgynevezett „emberbált”, melyen kizárólag házaspárok vehettek részt. Ezt a mulatságot gyakran zárta lovaskocsis, farsangi felvonulás,

melyen az emberek maskarásan, beöltözve járták körbe a falut, hogy derűltséget keltve megjelenésükkel, hangos mulatozásukkal.

Húshagyókedden rendezték meg az ún. „cigánybált”, mely elsősorban a muzsikások farsangja volt. Nagyon fontos előírás volt, hogy ez a rendezvény kizárólag éjfélig tarthatott, hiszen akkor kezdődött a nagyböjt, elérkezett hamvazószerda napja.⁹⁶

Hamvazószerda

E napon, mely tehát jelzi a nagyböjt kezdetét, mise előtt van a templomban a múlt évi virágvasárnapi szentelt barkából keletkezett hamu megszentelése, utána pedig a hamvazás.

A hamu a bűntudat szimbóluma már az Ószövetségben is. Az őskeresztények a töredelem jeléül hamuval hintették meg magukat. A nyilvános bűnbánat a nagyböjt első napján, hamvazószerdán vette kezdetét.⁹⁷

A hamvazószerda és nagyböjt első vasárnapja közötti pár napnak elnevezése: csonkahét, így a csütörtöknek is csonkacsütörtök. Ilyenkor megették a farsangi ételmaradékot, hogy kárba ne vesszen.⁹⁸

Nagyböjt időszak

A nagyböjt, az Érdy-kódexben negyvenböjt, az egyházi évben hamvazószerdától húsvétvasárnapig terjedő, Jézus negyvennapos böjtölésének, majd kínszenvedésének emlékezetére szentelt negyvennapos időszak, amelynek kisebb megnevezett egységei: hetei, vasárnapjai, ünnepei vannak.

A nép vallásos életében döntő szerepe van a hagyományok kultuszának.

A régi idők böjti fegyelme igen szigorú volt. E napon csak kenyeret, sőt és száraz növényi eledeleket volt szabad enni, és csak egyszer ehetek napjában.

Akadnak még a XIX. század végén is olyan paraszti közösségek, amelyek a halat nem számítva, csak növényi eredetű táplálékot vettek magukhoz. Még tejnéművel sem éltek. Nem zsírral, hanem olajjal főztek.

A böjti időszakot visszaemlékezések szerint – hívő katolikus falu lévén – a mi falunkban is nagyon szigorúan betartották. Nem volt lakodalom, multság, és persze az ilyenkor szokásos böjti ételeket készítették. Meg is tanulták a gyerekek, hogy ugyan háromszor lehet enni, de egyszer lehet jóllakni. Már amennyire e szegényes ételekkel lehetett. Ma is emlékeznek a „sóba-vízbe leves”-re, melybe csak zöldséget tettek és befőzték

tésztával. Persze sokszor a szegénység is segített betartani a böjti étkezési szokásokat, hiszen szigorúan őrizgették a karácsonyra levágott malacka sonkáját, szalonnáját a húsvéti ünnepi asztalra.

A kisebbekkel időnként nehéz volt elfogadtatni, hogy miért kell éhezni, ha egyszer van kolbász a kamrában. A szülők ilyenkor különféle történeteket adtak elő magyarázatként:

„Cibere és Konc vajda elhajigálták a bicskákat a temetőárokba, így nem tudunk vágni a szalonnából, és ezért nem tudunk enni belőle. A gyerekek persze lázasan indultak visszaszerezni az eltűnt késeket. Hosszas keresgélés után elkeseredve indultak haza, ahol elpanaszolták, hogy nem volt ott egy bicska sem. Mire kacagva így válaszoltak a szülők: Jaj, gyerekek, hát elkéstetek! Valaki már biztosan megtalálta őket, mi pedig várhatunk a böjt elmúltára!” (T.Jné)⁹⁹

Egy másik variáció szerint a közeli erdő fáiba látták az emberek belevagdálva a bicskákat, de a történet vége ugyanaz: közlik a gyerekekkel, hogy azért nem találtak semmit, mert már megelőzték őket, valaki összeszedte a késeket. Tehát továbbra sem lehet szalonnát, kolbászt, sonkát enni. (H.Iné)¹⁰⁰

Az egész böjti hagyományrend korunk nagy gazdasági és társadalmi változásában, világnézeti forrongásában gyorsan pusztul, és hovatovább a maga aszketikus erkölcsi szándékaiban a múlté lesz.¹⁰¹

„Nincs léleküdvösség, örök életre nyíló remény, csak a keresztben.” (Kempis: Krisztus követése II. 12.)

A böjti időszak hagyományos templomi szertartása az úgynevezett keresztúti ájzatosság, melyet hamvazószerdától, minden szerdán és pénteken tartottak. Ezt az ájzatosságot természetesen a hívők a mai napig gyakorolják.

„Régi keresztények hozták el Jeruzsálemből az Úr Jézus keresztútja eseményeinek emlékét. Eleinte városok, falvak határában állítottak 14 keresztet a Via Dolorosán keresztet hordozó és a Golgotán értük életét áldozó Megváltó szenvedése emlékéül. Később képen, szoborban hozták közelebb, ami történt nagypénteken a mi üdvösségünkért. Ma a világ minden táján megtalálhatók ezek a keresztúti képek katolikus templomokban.

Az állomások eseményeihez fűződő ima pedig, a rózsafüzér mellett, Isten földi népe liturgián kívüli legkedveltebb imája lett.

Jézus minden tanítványát felszólította, hogy mindennap vegye fel keresztjét és úgy kövesse őt. Hogyan tanulhatnánk meg jobban a krisztusi kereszthordozást, ha nem azáltal, hogy végigjárjuk a Megváltó útját, megállva beiratkozunk kálváriás, imádkozó iskolájába.

Minden keresztúton jusson eszünkbe, hogy Jézus Anyja előttünk szintén végigjárta ezt az utat. Az ő közbenjárása révén győződjünk meg róla, hogy „nincs léleküdvösség,

örök életre nyíló remény csak a keresztben." Dr. Seregély István egrí érsek gondolatait idéztem, melyek Egerben 1988-ban, a Szent Kereszt felmagasztalása ünnepén hangzottak el. (Keresztút Ecclesia)

Ének, mely az első állomáson felhangzik:

„Vállaidra veszed a keresztet

Árva szíved, ó hogy sajog, reszket,

Ezer bűnünk iszonyatos terhe

nehezedik súlyos keresztedre.”¹⁰²

Jézus szenvedéseire emlékezve a templomot kizárólag tüskés koronaakáccal díszítik, mely a Megváltó tövisből font koronáját jelképezik.

Liturgikus hagyomány, hogy feketevasárnaptól a feltámadási szertartásig a templomi feszületeket, továbbá a főoltár képét violaszín lepellel eltakarják.¹⁰³

IV. 2. TAVASZI ÜNNEPKÖR

A tavaszi népszokások két nagyobb ciklusra oszthatók: az egyik a nagyheti – húsvéti ünnepkör, a másik a májusi – pünkösdünnepkör.¹⁰⁴

Március – Böjtmás hava

Március 12. Gergely napja

Nagy Szent Gergely, mondai nevén Sziklához Láncolt Gergely, bencés szerzetes, majd pápa. Egyháztanító, a középkori kultúra egyik legnagyobb előkészítője. Gergely pápa életét az Érdy-kódex adja elő. Atyai örökségéből hat kolostort alapít Szicíliában, egyet pedig szülővárosában, Rómában, Szent András apostol tiszteletére.¹⁰⁵

Az egyháztörténet úgy tudja, hogy a gergelyezés IV. Gergely pápa (827-844) intézkedésére terjedt el, aki ezzel hősünket, Nagy Szent Gergelyt (509-604) az iskolák, diákok egyik védőszentjét akarta megtisztelni. A játékot eredetileg három diák adta elő: egy püspök és két káplánja. A többi gyerekek megfelelő öltözetben egy-egy mesterséget képviseltek. A gyermekpüspök a templomban versbe szedett prédikációt mondott, majd tavaszközöntő seregével bejárta a várost.

Az ünnep egyúttal a diákok tavaszi fél évének kezdete is volt, amikor új társakat toboroztak. Ez volt a gergelyjárás, gergelyezés: a rekordáció egyik jellegzetes alkalmá. Gergely a középkorban sokfelé tavaszkezdő, melegváró nap. Zalaszentbalázs szőlősgazdáinak szerint a Gergely napján metszett tőkéről sok bort szüretelnek.¹⁰⁶

Az időjárással kapcsolatos szólás, ha ezen a napon még havazik: „Megrázza még szakállát Gergely!”

Március 15.

Nemzeti Ünnep

Igaz, hogy e nap nem tartozik a naptári jeles napok sorába, mégis a visszaemlékező idős emberek ki nem hagyták volna a piros betűs ünnepi napok sorából 1848. március 15-ét. Említésre került, hogy Szajolt, nemesi falu lévén nem érintette a történelmi birtokrendezés, mégis talán az egyik legfontosabb ünnepként tartották és tartják számon, mely a nemzeti öntudat ébrentartásának egyik legszentebb alkalmá. Ugyanakkor az ünnepi szertartásnak kiemelt része volt a templomi mise, melyen régen a falu szinte egy emberként vett részt. Az iskolás korosztály tanítója vezetésével, a fiatalság családja körében, a már említett ünnepi magyar ruhás viseletben jelent meg az ünnepség kezdetén a templomban. Ezután került sor a községi megemlékezésre, melyen minden alkalommal gyönyörű verseket szavaltak a gyerekek, illetve népdalokból, katonadalokból álló műsort is előadtak. A 70-80 éves idős néni a mai napig emlékeznek azokra a versekre, melyeket kisgyermekként tanultak meg nemzeti ünnepünkre. A következő költeményt 1928. március 15-én szavalta el Hajnalné Ilonka néni, aki most 86 esztendő. Kérésre saját kezűleg írta le a következőket, melyet ma is szép emlékként őriz:

Móra László:

„Ha azt hallod, hogy valahol,
Idegen nép vigad, dalol,
És szánja a Magyar földet,
Hullajts el sok fájó könnyet.

Ha azt hallod, hogy éjszakon
Szenved, zokog a nép nagyon,
Mert elvették hazáját, földjét,
Sírd el szíved minden könnyét.

Ha azt hallod, hogy Erdélyben
Korbács sújt a Magyar népre,
A Magyar szót gúzsba kötték,
Sírd el szíved minden könnyét.

Ha azt hallod, hogy Bánátba
Kósa nép vár aratásra:
Más szántja a magyar földjét,
Sírd el szíved minden könnyét.

De ha egyszer azt hallanád,
Hogy feltámadt a nagy hazád,
Csókold, szeresd minden rögjét,
Sírd rá szíved örömkönnjét.”

(Saját gyűjtés: Hajnal Jánosné, 2004)

A következő verset pedig egy évvel később, 1929 márciusában mondta el az ünnepségen.

Fohász Nagy Magyarországhoz

„Mivé lett szép Magyarország,

Hol van, amit Árpád szerzett?

Duna tája, Tisza tája

Zokogástól, bútól reszket.

Árpád apánk, Árpád apánk,

Sír a magyar szíve, lelke:

Mivé lett szép Magyarország,

Veszve van már minden, veszve.

Hol van a Kárpátok koszorúja,

Lankás Erdély merre, hol van?

Szomorúan fürdik a Hold

A gyászoló Balatonban.

Bánát sárga dús kalásza,

Te is az idegent táplálod.

Árpád apánk, Árpád apánk,

Hova süllyed szép országod?

Délibábos Magyar róna,

Idegenek furcsa szója.

Magyar hegyek felhős ormán,

A hódítók lobogója.

*Mi a Magyar, nemzet-e még?
Nemzet-e még, vagy csak szolga?
Árpád apánk, Árpád apánk
Hát ez a nép magyar volna?*

*Kelj fel, kelj fel, Árpád apánk,
Ülj fel fehér paripádra,
Ne engedd, hogy így maradjunk,
Ily halálos szolgaságba.*

*Lengesd meg a magyar zászlót,
Fényesedjék hadak útja!
Jöjj el a hős hét vezérrel,
Foglald el a hazát újra!"*

1929. március 15.

(Saját gyűjtés: Hajnal Jánosné)

Köszönet a szíves adatközlőnek!

Március 18.

Sándor napja

A Sándor kedvelt névünneppel, melyhez sokféle köszöntő és időjárás-regula is kapcsolódik: „Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget!”

Március 19.

József napja

József, názáreti ács, Mária jegyese, a gyermek Jézus gondviselője. Mióta József az Egyház és a válságba jutott család, továbbá a szórványossá vált papi hivatás patrónusa lett, alig van templom, amelyben legalább szobrával ne találkoznánk. József elsősorban a famunkások védőszentje. Patrónusa volt az ácsok, asztalosok, szegedi, aradi céhének. Számos katolikus vidékünkön József napja tavaszkezdetnek számít.

Az Egyház egyre virágzóbb József-kultuszának hatása, hogy külön napot, a hét szerdáját, és a március hónapot szentelik az ő különös tiszteletére. A XIX. század első felében Szent György mellett sok szegedi csikós, csordás, gulyás már ezen a napon megkezdte a szolgálatot. Göcsej egyes faluiban a marhát most eresztik ki először a legelőre, de igazán csak és állandóan csak Szent György táján. Az ország sok vidékén, így a palóc Szentsimonban ezen a napon eresztik ki először a méhrajokat.¹⁰⁷

A hagyomány szerint ezen a napon érkeznek a fecskék, s ilyenkor mondogatták a gyermekek: „Fecskét látok, szeplőt hányok.”

Szajolban erre a napra várják a gólyát is. Azt a hiedelmet is tartották, hogy ha József napján szeles idő van, kevés lesz a méz.

Március 21.

Benedek napja

Benedek a tavaszi napéjegyenlőség napja. A bencés rendet megalapító Szent Benedek ünnepe. Göcsejben a XX. század elején fokhagymát és zsírt szenteltettek meg e napon. A vele megkent jószághoz boszorkány, rontás nem férközhetett. Az alföldi Tápé öregasszonyai szintén e napon hagymát duggattak. Ez a „benedöki hagyma”. Benedek napján kellett fölszedni, majd a háztetőre rakják, ahol hét nap éri a meleg napsugár, éjszaka pedig a harmat. Ennek elteltével zacskóba gyűjtik, és szükség esetén tízfuszos beteg fejét, hasát mosogatják a főzetével. Itt Benedek a betegek pártfogójaként jelenik meg. Benedeket VI. Pál pápa Európa patrónusának választotta 1963-ban.¹⁰⁸

Topolyán (Bács-Bodrog vm.) a három jeles nap együttes megfigyeléséből vontak le következtetéseket: ha ezekben a napokban kisüt a nap, akkor hosszú, meleg nyár várható, ha nem süt ki, akkor hosszú, lucskos őszre lehet számítani.¹⁰⁹

Március 25.

Gyümölcsoltó Boldogasszony

Jézus fogantatásának ünnepe. Az angyali üdvözlés napja.

Országszerte máig általános szokás, hogy ezen a napon kell oltani, szemezni a fákat, hiszen Szűz Mária is most fogadta méhébe Jézust. A göcseji archaikus néphit szerint amelyik fát ezen a napon oltják be, azt nem szabad letörni m vagy levágni, mert vér folyik belőle. Aki ilyen fát mégis levágna, megvakul, halála után pedig elkárhozik. Ez ugyanis annyi, mintha embert ölt volna.¹¹⁰

Az Ipoly menti falvakban a következő időjárás regula ismeretes:

Gyümölcsoltó hidege, téli hónapnak megöjlője.¹¹¹

Április – Szent György hava

Április 1. – Ugratások

Április elsején ugratták egymást a felnőttek, de elsősorban a gyermekeket tréfálták meg. A beugratott személyt azután csúfolták: „*Április bolondja, május számara!*”

A hagyományos népi gazdálkodásban ezt a napot nem tartották alkalmasnak a vetésre, mert különben nem lenne bőséges a termés.¹¹²

Április 24.

Szent György napja

Sárkányölő Szent György napja, aki évszázadokon át a lovagok, lovas katonák, fegyverkovácsok, szíjjártók, vándorlegények és utóbb a cserkészek patrónusa volt. Legendája szerint legyőzi a sárkányt, kiszabadítja fogságából a királylányt.

Szent György alakja, ünnepe a tavaszkezdést szimbólumaként az íratlan tradíció hatalmas erejénél fogva máig ott él a népi hiedelemvilágban, a paraszti kalendárium legjelesebb napjai között.¹¹³ A rómaiak e napon ünnepelték Paliliát, mely pásztorünnep volt. E hagyomány továbbélése mutatható ki a hazai állattartás szokásaiban is. Az állatok Szent György napi első kihajtásához számos hiedelem és szokás fűződött, amellyel az állatok egészségét, szaporaságát, tejhozamát igyekeztek előidézni. Gonoszelhárító, termékenységvarázsló céllal a marhákat

láncon, fejszén, ekevason, tojáson, a gazdaasszony kötényén stb. hajtották át. Nagy jelentőséget tulajdonítottak annak a vesszőnek, zöld ágnak is, amellyel az állatokat először hajtották ki a legelőre. Az Ipoly-menti falvakban az aprószentek-napi vesszővel hajtották ki az állatokat.¹¹⁴ Már az Ószövetségben is az áll, hogy a harmat az ég áldása, a termékenység jelképe és eszköze.¹¹⁵

Régi néphit szerint a Szent György éjszakáján húzott harmatban van a föld ereje, zírja. Ebből csöppentnek kovászukba a régi szegedi kenyérsütögető asszonyok, hogy kenyerek minél szebbre süljön. Ezért húzták meg ilyenkor más földjét fehér lepedővel a búbájások. Odahaza kicsavarták belőle a harmatot és pogácsát sütve, a maguk tehenével etették meg, hogy az hízzék, tejeljen minél bőségesebben más földjének erejéből.¹¹⁶

Általában ilyenkor vetették a kukoricát, babot, uborkát. Ha a varjú nem látszott ki a búzából, jó termésre számítottak.

Időjárásjósló hiedelmek is kapcsolódnak a Szent György napja körüli időszakhoz. Az Ipoly menti falvak lakói úgy vélték, hogy ha e nap előtt megszólalnak a békák, az korai tavaszt és nyarat jósol. A magyar nyelvterületen általánosan elterjedt hiedelem szerint a Szent György nap előtti mennydörgés a bő termés előjele.¹¹⁷

Szent György nap volt a pásztorok, béresek szegődtesének ideje, amely általában Szent Mihályig volt érvényben.

Április 25.

Márk napja

Márk evangélista ünnepe. Hazánkban már a középkorban volt búzaszentelés. Ekkor már a szentek ereklyéit is körülhordozták a körmeneten, amit az egri egyházmegye szertartásrendje is tanúsítja.¹¹⁸

Márk napjának délelőttjén, ritkábban az ünnep utáni vasárnap mise után a hívek kereszttel, lobogókkal, Palócföldön a feltámadt Krisztus szobrával megkerülték a templomot, majd kivonultak egy közeli búzaföldre, ahol a pap megszentelte a vetést. A szentelt búzát – mint általában a többi szentelményt, nagy becsben tartották. Az imakönyvbe tett búzaszálnak gonoszúzó erőt tulajdonítottak a magyar nyelvterület számos vidékén.

Szajolban a mai napig gyakorolt szertartások közé tartozik. Minden évben más-más gazdának szentelték meg a búzáját, megállapodtak, hogy mikor kiét. Mise után a pap vezetésével vonultak a földre, ahol a négy égtáj felé imádkoztak, s áldást kértek a termésre. Úgy vélték, hogy a szentelés, áldás megvédi a termést a jégveréstől és a rontástól. A szentelt búzából természetesen haza is vittek, melynek szintén varázserőt tulajdonítottak, s a természeti csapások elleni védekezésben tartották hasznosnak.

Virágvasárnap

Virágvasárnap ünnepli az Egyház Jézusnak számáron való diadalmas jeruzsálemi bevonulását. A körmenet jeruzsálemi eredetű, ahol a legutóbbi időkig minden esztendőben megismétlődött a jeruzsálemi püspök személyében az Úr jelképes bevonulása a szent városba. A körmenet népe a falakon kívül gyülekezett. Itt történt a pálmaszentelés. Az általánosnak tetsző régi hagyomány szerint már a virágszombati barkagyűjtés is paraliturgikus cselekmény volt.

A szegedi tájhoz tartozó Balástyán az ágakat szintén iskolás gyermekek szokták összegyűjteni Gergely napjától az ünnepig.

A szentelt barkát használják orvosságul. Van, ahol torokfájásra nyelik.¹¹⁹

A mi falunkban semmiképpen sem vitték be a házakba a barkát, mert úgy tartották, akkor nagyon sok légy lesz. Az eresz alá azonban előszeretettel tették, hogy a villámcsapás ellen megvédje a házat. Szokás volt az állatokat is megcsapkodni vele, hogy ők is védve legyenek. Hazánkban virágvasárnapi szokás volt a kiszehajtás, míg nyugati szomszédjaink más vasárnapokon, böjti időben, leginkább feketevasárnap gyakorolták a szokást. A kiszehajtás lényege, hogy egy női ruhába öltöztetett s mágikus rítusnak tartották a kiszehajtást, a hozzá fűződő ének tréfás jellegű, s utal a böjt végére, hogy kiviszik a böjti ételeket, s behozzák újra a zsíros ételeket, sonkát:

„Haj, ki kische, haj!

Jöjj be, sódar, jöjj!”

A Nyitra-vidéki magyar falvakban a kische hajtása után következett a villózés. A lányok feldíszített fűzfaágakkal jártak házról-házra, itt tehát a szokás közvetlenül a tél kivitelére, a tavasz behozatalára utal.¹²⁰

Nagyhét

Ez az időszak a húsvéti előkészületnek és vallásos megindulásnak, olykor telítettségnek testi, de főleg lelki tisztálkodásnak ideje, alkalma még a XX. század elején is.

Nagycsütörtök

Az Oltáriszentség szereztesítésének ünnepe, Jézus szenvedésének kezdete. Nagycsütörtök egyetlen nagymiséjén, a tridentinus liturgia szerint glóriára megszólalnak az orgona, a csengők, a harangok, hogy utána nagyszombatig elhallgassanak. Közismert szólás, hogy nagycsütörtökön a harangok Rómába mennek. E napokban a szertartásokra való hívogatásnak, jeladásnak, de a gonoszűzésnek is ősi módja a kerepelés, kerepülés.

Nagycsütörtök egyetlen miséjén van a papság és hívek közös áldozása.

Szajolban nagyszerdától kezdve készülnek a templom ünnepi díszbe való öltöztetésére. A templomdíszítés hosszú évtizedek óta Mária Tisztelők, Oltár és Templom Szépítők Szajoli Egyesületének a feladata. Ők a munkájukkal és anyagiakkal is hozzájárulnak a templombelső ünnepi díszének elkészítéséhez, de számíthatnak a Rózsafüzér Egyesület tagjainak segítségére is. Már nagyszerdán este elkészítik a szentsírt. Nagycsütörtökön pedig az Utolsó Vacsora emlékére egy órás szentségimádást és elmélkedést tartanak.

Nagypéntek

Nagypéntek ősi egyházi hagyomány nyomán nagyszombattal együtt a böjt és a gyász napja. Nagypéntek és húsvét titkának évről-évre való mélyebb átélésére, megünneplésére egyrészt a passiójátékok, nagypénteki misztériumok, felvonulások, másfelől ájtatosságok: keresztút, fájdalmas olvasó, főleg pedig a Mária siralmak adtak alkalmat. Manapság a nyitott koporsóba fektetett Krisztus szobrot a benedekiek már nagycsütörtök este ravatalra helyezik, felvirágozzák és hívek késő éjszakáig virrasztanak imádsággal és énekkel mellette. A sír körüli díszőrség-állás valaha céhes, illetve jámbor társulati kiváltság volt.¹²¹

Nagypénteken a szajoli templomban a nagyszombati szertartásig folyamatosan imádkoznak, őrzik a szentsírt, a szentsír-látogatások alkalmával folyamatosan őrzik Krisztus koporsóját. A nap nevezetes szertartása a csonkamise. A nagypénteki körmenetek, élőképes felvonulások, passiójátékok már a középkor óta virágoztak. A passió megjelenítése a szenvedéstörténet felidézését, átélését szolgálja. A mi templomunkban is a mise alkalmával elevenítették fel e szertartást. Többnyire felnőtt, idősebb emberek voltak a szereplők, akik orgonakíséret mellett adták elő Jézus szenvedését.

A pénteki napot általában szerencsétlennek vélték, különösen a nagypénteket. Tiltották az állattartással, földműveléssel kapcsolatos munkákat. Általános hiedelem szerint nagypénteken nem szítottak tüzet, nem sütöttek kenyeret, mert az kővé válna. A tilalmak elsősorban a női munkákra vonatkoztak.

Betegségelhárító, tisztító, termékenységvarázsló erőt tulajdonítottak a víznek. Úgy vélték, aki nagypénteken napfelkelte előtt megfürdik, vagy megmosdik, azon nem fog a betegség. A különböző magyarázatok szerint az ilyen víznek szépség-, egészségvarázsló, gyógyító erőt tulajdonítottak. A mosdást azzal magyarázzák, hogy a „holló ilyenkor mossa a fiát”, hogy ismét fehér legyen. A monda szerint, amikor Jézust ellenségei el akarták fogni, de nem sikerült nekik, akkor a holló azt kiáltotta, hogy „kár, kár”. Ezért Jézus elátkozta, hogy örökké legyen fekete.¹²²

Mind a szokás, mind a szólás ismert a falunkban is. Mivel a Tisza közel van, ezért a fiatal legények és leányok nagypéntek hajnalán oda mentek mosakodni. Volt olyan virtuskodó legény, aki ilyenkor meg is fürdött. Sokszor még a lovat is levitték magukkal, és azt is a vízbe vitték. Azok, akik ilyenkor távolabb voltak a folyótól, más lehetőséget kerestek a hajnali mosakodásra. Volt rá példa, hogy a leányok a távoli tanyákon a tehenek nagyvályújára mentek megmosdani napfelkelte előtt, hogy szépek legyenek. Szokás volt még, hogy nagypénteken körülsöpörték a házakat, hogy a kígyók, békák be ne menjenek a lakásba.

Nagyszombat

Az ősegyházban a nagyhét három utolsó napján Krisztus halálának emlékezetére eloltották a gyertyákat, és csak feltámadási ünnepére gyújtották meg újra. Az újtűz nagyszombati kultuszát előmozdította a pogány szakralizmus hagyatéka is.

Az egyházi szimbolikában a kialvó, majd újra fellángoló tűz jelképezi Krisztust. A liturgikus gyakorlat ma is él: a gyertyát, a feltámadó Krisztus jelképét megszentelt tűz lángjánál gyújtják meg. Ez általában úgy történik, hogy a tavaly szentelt barkára tüzet csiholnak, s ennél gyújtják meg a gyertyákat, illetőleg az örökmécsest.¹²³

A szentelt tüzet a pap, illetőleg diákonus a templom szentjébe viszi, majd az előírt szertartások során meggyújtja a hatalmas gyertyát, melyet áldozócsütörtökig minden ünnepi misén meggyújtanak.

A nagyszombat este tartott feltámadási körmenet szakrális célzatai mellett nyilvánvalóan egy archaikus tavaszkezdő szokásnak, a határjárásnak átnemesítése, az ember közvetlen életterének: otthonának és mezejének, a zsendülő határnak mágikus körbe foglalása, vagyis a gonoszok ártalmának kizárása a közösség világából. Ebben a szemléletben gyökerezik egyébként a búzaszentelő és Úrnapja hagyományrendje is.

A mi falunkban nagyszombaton este megszólaltak a harangok, s a hét órai mise után este nyolc órakor elindult az ünnepi körmenet.

Kezdetekor a templom előtt lobogókat tartanak a hívők, két pirosat, két fehéret és két zöldet. Megtörténik a tűzszentelés, majd elindul a körmenet. Elöl viszik a keresztet, mely vezeti a menetet. A lobogókat a feltámadási szobor, a húsvéti gyertya, a ministránsok csengővel, füstölővel követik. Majd a baldachin alatt, amelyet négy ember tart, az Oltári Szentség halad. Aztán a hívek következnek, kezükben égő gyertyával. Végig énekelve vonulnak - a Tedeum – hálaadó imaének hangzik fel. A szertartás végén a templomban megtörténik a Szentségáldás. A körmenet demonstráció, hitvallás a Krisztusi feltámadás és megváltás mellett. (L.I.)¹²⁴

Húsvétvasárnap

Húsvét a keresztség egyik legnagyobb ünnepe, e napon ünnepli Krisztus feltámadását. Véget ér a nagyböjt, a hústól való tartózkodás, innen származik az ünnep magyar elnevezése is. Megünnepléséről már a III. század óta vannak adataink, általánossá a VIII. század óta vált. ¹²⁵

Más nagy ünnepekhez hasonlóan, ehhez a naphoz is munkatiltalom kapcsolódott. Nem sepertek, nem főztek, varrni sem volt szabad. Húsvéttal megkezdődött a lakodalmak tavaszi időszaka.

A húsvéti szertartásokhoz tartozott már a X. század óta az ételszentelés. A húsvéti sonkát, bárányt, kalácsot, tojást, sőt még a bort is, a katolikus hívők szentelni viszik a templomba.

A szentelt étel maradványait sokfelé megbecsülik.

A körmendiek úgy tudják, hogy mikor Jézust keresztre feszítették, odament egy asszony, aki kosárban tojást vitt. Letette és elkezdett imádkozni. Egyszer csak egy csöpp vég csöppent az egyik tojásra és megpirosodott tőle. Ezért festik pirosra a tojást húsvétkor. A tojás Krisztus-szimbólum, a feltámadt üdvözítő jelképe.

A régi ország több vidékén, főleg a peremeken elszigetelődött szokásként máig él a húsvéti határkerülés. Ismeretes, hogy a középkorban tavasszal a jelesebb ünnepeken, a földeken, a vetések között ereklyékkal, zászlókkal, énekszóval körmeneteket tartottak, hogy a vetést mintegy bővebb termésre hozzák, a kártevőktől, gonosz lélektől megoltalmazzák. E hagyományból sarjadt a búzaszentelő és Úrnap liturgiája is. ¹²⁶

Idős emberek emlékeznek arra szép régi szokásra, hogy ünnepeken, elsősorban karácsony és húsvét alkalmával gondoltak a szegény, elesett emberekre és családokra is. Az ünnepi mise előtt összekészítették egy szakajtóba az elemóziát, kenyeret, kalácsot, és a templomban adták oda azoknak, akik ezt hálás szívvel elfogadták. Ez a keresztényi cselekedet mindenki számára természetes volt, sokszor azt is megbeszélték, hogy ki kinek fog adakozni. Azért tették, hogy mindenki egyformán tudjon örülni Jézus feltámadásának, és a húsvétnak. (H.Iné) ¹²⁷

Húsvéthétfő

Húsvéthétfő egyes vidékeken vízbevető hétfő, másként húsvét másnapja, már a profán emberi örömnek, elsősorban a fiatalságnak ünnepe. ¹²⁸

A víz tisztító, termékenységvarázsló erejébe vetett hit az alapja a húsvéti locsolásnak is. Húsvét hétfőjének másik elnevezése a vízbehányó hétfő is, ami utal a locsolás egykori módjára, hogy gyakran a kúthoz, vályúhoz vitték a lányokat, és egész vödör vízzel leöntötték őket. Eredete részint a keresztelésre, részint arra a legendára utal, amely szerint a Jézus feltámadását hirdető jeruzsálemi asszonyokat locsolással

akarták a zsidók elhallgattatni, illetve a Jézus sírját őrző katonák vízzel öntötték le a feltámadás híret vivő asszonyokat.¹²⁹

A régebbi időkben felénk is csapatokban jártak a legények locsolkodni a lányos házakhoz. Még emlékeznek az idősek a vödrös locsolkodásra, amiben sokszor nem volt köszönet, hiszen a lányok nem győztek átöltözni, de mégis nagyon várták a köszöntőket. Az ilyesféle locsolás után később többnyire elmentek rendesen, „szagos vízzel” is megöntözni a lányokat.

Mesélik, hogy az is előfordult, hogy nem mertek a lányok elmenni a reggeli misére, annyira félték a locsolkodóktól. Ez nem is volt alaptalan, mert emlékeznek olyan esetre is, amikor a lány egy vödrös locsolkodás után tüdőgyulladást kapott és meghalt.

A későbbi időkben már teljesen elmaradt az efféle köszöntés, és szappanos vízzel, esetleg szódavízzel locsolkodtak. Természetesen piros hímes tojás és sütemény járt köszönetképpen. Ma már teljesen elterjedt a kölnis locsolkodás, melynek erősen megnövekedett a pénzgyűjtő jellege, és a fiatalok körében is a kevésbé számon tartott ünnepi szokások közé tartozik.

Fehérvasárnap

A húsvétra következő fehérvasárnapon volt a komatálküldés. Ezt a komatálat ma már inkább csak az ország egyes részein, Dunántúlon, főleg Somogy és Zala megyében, és a palócoknál ismerik. A komatálat küldők egymás testvérré fogadták, sírig tartó barátságot kötöttek, s ezután magázták és komának, a lányok pedig mátkának nevezték egymást. A komatál tartalma tájanként változott, de nem hiányzott belőle a húsvéti tojás, kalács, kis üveg ital. Az ajándékot kapó kivett a tálból egy húsvéti tojást, s helyette két másikat rakott a tálra cserébe. Más helyeken az egész tálát elvette, s helyébe egy másik tálát küldött. A komatál átadása énekelt, mondott köszöntő kíséretében történt:

„Mátka, mátká, mátkálunk,
száz esztendeig szánkálunk”¹³⁰

Május - Pünkösöd hava

A föld termékenységének istennője a rómaiaknál Maia volt. A május hónapot róla nevezték el, és neki szentelték. A római kalendárium hatása alatt a nyugat-európai népeknél a tavaszi ünnep részben május első napjához, részben pünkösödhöz rögződött.

Az egyház valamikor bizonyára nem ok nélkül rendelte e napra Fülöp és Jakab apostol ünnepét, hogy ezzel megszentelje, megszelídítse, a maga módján értelmezze a hozzáfűződő laikus képzeteket.

A középkor európai folklór-egységébe beletartozott hazánk is, így tehát a májusi zöldág-kultusz sem volt nálunk ismeretlen.

Nagykörű jámbor öregasszonyai a XX. század elején úgy beszélték, hogy a májfa azokra az időkre emlékeztet, amikor a hetvenkét tanítvány tanítani járt. Volt köztük egy szentéletű lány is, de mégsem hitték el róla, hogy ártatlan tőlük. Mint mondogatták az emberek: elhiszik, ha a földbe szúrt száraz fa reggelre kiszökdül. A fa azonban május hajnalára kihajtott.

A csíki székelyek szerint az a leány, akinek ablaka vagy ajtaja elé ilyen díszfát nem vernek, elhagyatottnak, szegénynek, szerető nélkülinek érzi magát.¹³¹

Május 1.

Már a XV. században is május első napján házakat zöld lombokkal díszítették fel. Temesvári Pelbárt prédikációjában arra utal, hogy ezzel a szokással két apostol: Fülöp és Jakab vértanúságára emlékeznek, de hozzáteszi azt is: „*Inkább azonban abban kell keresnünk a magyarázatot, hogy ma van május elseje és ezen a napon a világ fiai gyönyörködtették magukat...*”¹³²

A tavaszköszöntés e formája Szajolban is ismeretes volt abban az időben, amikor a két világháború közötti időszakban apácák tanították a szajoli gyerekeket. Az ő vezetésükkel minden május elsején énekelve vonultak ki a falu határában lévő erdőbe, és ott egész nap énekelve, játszadozva töltötték az időt. (G.Iné)¹³³

A májusfa állítás hazánk egész területén ismert. A májusfát legények állítják leányoknak. Régen a fát főként lopták a legények, s ezért a hatóságok igen sokszor tiltották a szokást. A hatósági rendelet azonban mit sem ért, hiszen e fával adta tudtára a legény a falunak, hogy melyik lánynak udvarol. A májusfa nyárfa vagy jegénye, krepp-papírral, szalaggal díszítve, melyre üveg bor vagy más ajándék kerülhetett.¹³⁴

A mi falunkban is igen régi szokásként élt a fiatalok körében a májusfa állítása.

A szajoli lányok gyakran éjjeli zenével, szerenáddal kapták meg a fát. Izgatottan figyelték, hogy kitől, melyik legénytől kapják a szerelmi jelképet. Ha tetszett a fiú, akkor reggelre feldíszítették a fát kendőkkel, szalagokkal. Az is előfordult, hogy az ajándékozó hajnalig őrizte a fát, nehogy valaki ellopja. Akkor egy üveg bort kötött az ágakra, és hazament. Másnap általában megérkezett a legény a borért, amikor is szemügyre vette, hogy feldíszítették-e a fát. Ugyanis ha nem raktak rá kendőket, az azt jelentette, hogy visszautasítja a lány az udvarlást. Ilyenkor válaszként megesett, hogy másnap hajnalra a sértett legény ezt megbosszulta. Leszedte a bejárati kaput

és kissé távolabb letámasztotta. Ezrét persze nem lehetett megsértődni, hiszen mindkét fél fájdalmat okozott a másiknak. (T.Jné)¹³⁵

Május 4.

Flórián napja

Keresztény hitéért halt vértanúhalált. Életét és vértanúságát népeleti vonatkozások nélkül magyarul először az Érsekújvári-kódex adja elő. A legenda szerint imádságával már gyermekkorában megmentett egy égő házat a teljes elhamvadástól, ezért a tűzoltók tisztelik védőszentjükként.

Rábaköz több falujában a Flórián – mise után régebben tűzoltóversenyt szoktak tartani, amelynek tűzoltóbúcsú volt a jellemző neve.¹³⁶

Május 12-13-14.

Fagyos szentek

Pongrác ókeresztény vértanú, Szervác püspök, Bonifác szintén mártír volt.

Évszázados paraszti tapasztalat szerint ebben az időszakban a melegedő időjárás hirtelen hűvösre fordul, sőt sokszor fagyot is okoz, amely a sarjadó rügyeket, vetéseket tönkretelheti. A három szenthez fűződő hagyomány kizárólag naptári jellegű. Mindszent idősebb népe úgy véli, hogy e szentek úgy fagytak halálra: nyomorult betegeket a maguk ruhájába takargattak. Ezek megmaradtak, ők azonban behaltak a névünnepeükön hirtelen támadt hidegben.¹³⁷

Május 16.

Nepomuki Szent János

Csehország patrónusa, a Jézus-Társaság egyik mennyei pártfogója, egyúttal a közép-európai magyarországi barokk jámborság, népi vallásosság kiváltságos alakja (1340-1383). A gyónási titkot megőrző cseh vértanú szerepe, akinek a szobra többnyire vizek közelében áll. A hajósok, dereglyések, hídvárosok, vízimolnárok védőszentje volt, tiszteletére valóságos vízi körmeneteket rendeztek.¹³⁸

Szajol központi részén is felállítottak egy Nepomuki Szent János szobrot, még 1838-ban. Attól kedve az ünnepi körmenetek alkalmával mindig eddig a szoborig vonultak a hívők, itt fordultak vissza a templomba. Az ötvenes évektől kezdve e szobor már nem szerepel az egyházi szertartások helyszínéül. A körmenetek visszaszorulnak a templom közvetlen környékére.

Május 25.

Orbán napja

A középkori hagyomány szerint pápaként ő rendelte el, hogy a miseáldozat kelyhét és tányérkáját (patena) aranyból vagy ezüstből készítsék. Ezért kehellyel, később szőlőfürttel a kezében szokták ábrázolni. Részben ezért választották a szőlőművesek, kádárok, kocsmárosok patrónusuknak. Hogy Orbán közbenjárását megnyerjék, a szőlőhegyeken szobrot, kápolnát szoktak emelni a tiszteletére, képét pedig olykor ráfestik, ráfaragják a boros ajtóra, hordóra. Az Orbán napja körül elhűvösödő időjárás az éppen virágzó szőlőnek ártalmára szokott lenni – fagyosság. Ha Orbán napján esett az eső, a régi csongrádiak boros üvegeiket ezzel az esővízzel töltötték meg, hogy szüretkor is megteljenek.¹³⁹

Áldozócsütörtök

Jézus mennybemenetelének ünnepe, a húsvét utáni negyvenedik nap. Nevét onnan kaphatta, hogy az egyház az évi egyszeri áldozás határidejéül ezt a napot szabta meg. Sok templom búcsúnapja.¹⁴⁰

Hosszú ideig ezen a napon áldoztak a szajoliak is, de ez később átkerült a pünkösdi ünnep napjára. Az áldozás régen nagy ünnepnek számított a családban. A gyermek ekkor megkapja a beavató szentségeket az egyháztól. Régen jóval nagyobb számban áldozta, ma kb. 10-15 gyermek vesz részt e szertartáson. Az áldozás viselete hagyományosan menyasszonyi, illetve vőlegényi öltözet, melyet – ha tudták – akkor a keresztszülők vásároltak meg. A szertartás után a családtagok a meghívott rokonok részvételével ünnepi ebéden vesznek részt.

Hasonló módon zajlik a bérmálás is, amikor is a Szentlélek ajándékát kapják meg. Ma már a bérmálás is többnyire pünkösdkor történik, melyet nem a helybéli pap, hanem meghívott egyházi méltóság végez. (Bérmált már falunkban a veszprémi érsek, és az egri püspök is.) A szertartáson vizsgáztatás is történik, beszámolnak a fiatalok egyházi ismereteikről, hiszen ettől fogva tartoznak az egyház teljes jogú tagjai közé.

Bérmálás legközelebb 2006-ban lesz, ezt a szertartást négy évenként tartják. (L.I.)¹⁴¹

Pünkösöd

Pünkösöd ünnepét a keresztény egyház annak emlékére tartja, hogy Jézus mennybemenetele után a Szentlélek leszállt az apostolokra. A húsvétot követő

ötvenedik napra esik pünkösöd, amely mozgóünnep május 10-e és június 13-a között. Pünkösöd az egyház születésnapja is.¹⁴²

Már a XVI. században pünkösdi királyságnak nevezték az értéktelen, múló hatalmat. A XVI-XIX. századi adatok legtöbbször a verseny keretében választott pünkösdi királyról szólnak. A XVIII. század végétől ismert egy másik szokásforma is. A falu legényei és leányai közül kiválasztott pár (király és királynő) virágokkal feldíszítve járta körül a falut: másutt a gyermekek közül választották a pünkösdi párt.

Napjainkban is (1972) élő szokás még a Dunántúlon a kislányok pünkösdi királynőjárása. A kis királynő feje fölé társnői selyemkendőből vont „sátrat” tartanak. A lányok házról házra járnak köszönteni, közben rózsaszirmokat hintenek szét. A királynő néma szereplő, s nem szabad mosolyognia, ha a háziak nevetnek is. A rítus mágikus célja a kender növekedésének előmozdítása. A lányok magasra emelik a királynőt, s közben azt mondják: „Ekkora legyen a kender!” A köszöntésért ajándékot kapnak.

Szenhááromság vasárnapja

A pünkösöd utáni vasárnap a Szenhááromság ünnepe. Kultusza a barokk korban – különösen a pestisjárványok idején teljesedett ki. Számos szobrot emeltek tiszteletére, sok templom búcsúnapja.

Úrnapja

Úrnapja, a szegedi eredetű Lányi-kódex szerint a Szenhááromság vasárnapját követő csütörtökre eső parancsolt ünnep.¹⁴³

A négy világtáj irányába négy úrnap sátrat állítanak, ahol a menet megáll, a pap pedig áldást oszt. A sátrakat vagy egy-egy jámbor társulat állítja és díszíti föl, vagy pedig egyes családok, nemzetségek vállalják.

az úrnap szentelt, helyesebben magával az Oltáriszentséggel megáldott ág, virág egyike a legtiszteltebb, legtöbbre tartott népi szentelményeknek.

Az úrnapja a középkorban a katolikus egyházhoz való tartozás kifejezésének, megvallásának ünnepe. Kialakulását a kalendáriumi megfontolások mellett az Oltáriszentség sajátos középkori kultusza ihletti. Ugyanis a szentostya megszentelő erejéhez, gonosz és ártalmas dolgokat elűző hatalmához már a kora középkorban számos jámbor képzet és szokás, olykor babona fűződött, amelyeket az Egyház is részben helyeselt, részben tűrni volt kénytelen.

A szajoliak e napot sátoros ünnepként tartották számon. Kialakult hagyománya volt, hogy hol, kinek a háza előtt állítanak sátrat. (A visszaemlékezések szerint Szőke Tóni, Zsada Boris néni, Veres Jancsi és Csajbók Menyhért háza előtt voltak a sátrak hosszú

időn keresztül felállítva. /Sz.Bné/)¹⁴⁴ Az ünnepi menet egészen a Szent Jánosig haladt. A pap és a hívők előtt az abban az évben áldozott kismenyasszonyok szórták a virágszirmokat. A pap az Oltáriszentséggel megállt feldíszített, szentképpel berendezett sátor előtt, és evangéliumot olvasott fel. Mindenhol mást imádkoztak. A szertartás végén a hazainduló családok virágot, gallyakat vittek magukkal, és a lakásba, de még az ólba is betették. Szerencsehozónak, rontáselhárítónak tartották. A második világháború után a sátrakat a templom négy sarkán állították fel, s ez ma is így szokás.

IV. 3. NYÁRI ÜNNEPKÖR

Június – Szent Iván hava

Június 8.

Medárd napja

Medrád püspök napjához időjárási regulák fűződnek, amelyek évszázados megfigyeléseknek a szent neve napjához kapcsolt, népszerűen megfogalmazott eredményei. Ha most esik, akkor a következő negyven napon hasonló lesz az időjárás. Megfordítva is: ha nem esik, akkor negyven napos szárazság következik. A 40 egyébként bibliai szám.¹⁴⁵

Június 13.

Páduai Szent Antal

Páratlan népszerűségéért igazán a világ szentje. XII. Pius az Ecclesiae sanctae lumen kezdetű bullájával az egyháztanítók közé iktatta. Antal tisztelete a XVII. század folyamán bontakozik ki és válik hazánkban is szinte egyedülállóvá.

A Szent Antal tüze az orbánc. Ennek megszüntetése a népi orvoslásban részben ráimádkozással, részben rácsiholással történik.

Június 15.

Vid napja

Vid, másként Vítus, Vida ifjú ókeresztény vértanú, a középkor végének kedvelt pártfogója.

Június 24.

Szent Iván

Iván – Szent Iván, másként Keresztelő Szent János. A nyári napfordulatot ősidőktől fogva valamiképpen minden nép számon tartja és legtöbbször lángoló tű gyújtásával ünnepli. Az archaikus európai képzetvilágot az Egyház nem tudta, de talán nem is akarta eltörölni, hanem beleépítette az esztendő liturgikus rendjébe.

Egyúttal természetesen a maga világképe kezdte el értelmezni. Így került az ünnepi szentelmények közé a Szent Iván-napi tűszentelés.

Az egyház Szűz Márián kívül csak Keresztelő Szent János patrónusa volt a mészárosok budai, a barokk időkben pedig az aradi céhének, vértanúsága eszköze és a szakma jellegzetes szerszáma a bárd miatt.¹⁴⁶

Június 24. előestéje volt a szertartásos tűzgyújtás legfőbb időpontja a magyar nyelvterületen. A szokás a XVI. században már általánosan ismert volt. A szentiváni tűzgyújtásra vonatkozó első hiteles említések a XV-XVI. századból származnak. Telegdi Miklós prédikátor 1577-ben a szentiváni tűzről, mint az egyház által helyesnek tartott emlékszokásról szól. Ehhez a naphoz fűződő szajoli szólás: „*Szent Iván után felszakad a búza, s ez után éjjel-nappal érik.*”

Június 26.

Péter – Pál napja

Ősi nagy ünnep. A hívő nép megtiszteli és illendően számon tartja, nincsenek azonban olyan liturgikus sajátosságai, amelyek szakrális jellegű népszokásokat ihlettek volna. A felső-tiszavidéki halászok valláskülönbség nélkül Szent Pétert tisztelik pártfogójuknak. Amikor Jézus az ő egyházát megalapította, a mennyország kulcsait Péterre bízta. (Máté 16,19)

Péter, mint a mennyország bölcs, tapasztelt kapusát emlegetik népmeséink, tréfáink is Péter apostol az Egyház első feje. A köztudat az aratás kezdetét Péter és Pál ünnepéhez kapcsolja.

Szajolban, mint elsősorban mezőgazdaságból élő faluban igen nagy tisztelete volt Péter-Pál napjának, természetesen elsősorban az aratáshoz kapcsolódóan. Tehát ha véletlenül a rossz idő miatt nem lehetett folytatni az aratást, így azt akkor is megkezdettnek tekintették. Általában úgy tartották, ha belevágták a búzába a

kaszát, le sem tették, míg be nem takarították a termést. A népi bölcsesség szerint „*ha pihen az arató, akkor jó kukoricatermés lesz.*” (T.Jné)¹⁴⁷

Július – Szent Jakab hava

Július 2. Sarlós Boldogasszony napja

Sarlós Boldogasszony a szegények és szükségben szenvedők gondviselője, a betegség en és fogságban sínylődők pártfogója, a halottak oltalma.

A kultikus hagyományok, archaikus hiedelmek miatt igazában Sarlós Boldogasszony napját kell az aratás ünnepélyes népi előjátékának tekintenünk. Az élet, vagyis a mindennapi kenyér régi parasztok szemében Isten ajándéka, valamiképpen Krisztus teste (Oltáriszentség), illetőleg jelképe (Úrvacsora)

Július 20.

Illés napja

Illés egy sert sem írt, a Jézus-korabeli hagyomány mégis Isten írődeákjának tartotta. Ő vezeti azokat a könyveket, amelyekben Izrael népének jó és rossz cselekedeteit följegyzik. Ez dönti el, hogy méltó lesz-e az üdvösségre. A hiedelem a keresztény folklórba is belekerült.

A szegedi néphit szerint bármilyen szárazság volna is különben, az esőnek esnie kell Illés próféta napján, illetőleg tárján.

A bátyai katolikus „rácok” szerint Magdolnának bűnös életében sok szeretője volt. Ez a testvérbátyját, Illést nagyon bántotta. Szégyenében két lovát befogta a kocsiba, és végighajtott az égen. Innen a vihar, ézengés.¹⁴⁸

Szajoli időjárás-regula: „*Ha Illés, Mária-Magdolna, Anna napján esik az eső, akkor bő termés várható.*” (T.Jné)¹⁴⁹

Július 22.

Mária Magdolna napja

Bűnös életéből tért meg Krisztushoz. Legendáját az Érdy-kódex mondja el. Mária Magdolna alakjában éppen a bűn és a bűnbánat poláris kettőssége a legföltűnőbb.

A könnyelmű Magdolna a fodrászok, fésűsök, a könnyeit hullató, bűnbánó Magdolna pedig sok helyen a források védőszentjévé válik. Az ország több vidékén tartják a bibliai eseményből kiindulva, hogy ezen a napon a kislányok hajából le kell vágni, hogy aztán a hajuk, ez az ősi lányekesség még nagyobbra nőjön.

A szegedi tájon Magdolna napján sem mosni, sem sütni nem jó.

Az a kiskunfélegyházi hiedelem, hogy ezen a napon esnie kell az esőnek, mert Mária Magdolna most siratja a bűneit.

Július 25.

Jakab napja

Ő volt az első, aki az apostolok között vértanúságot szenvedett. Jakab apostol az idősebb János bátyja, ők ketten a mennydörgés fiai. (Márk 3,17)

A régi szegedi juhászok Jakab éjszakáján a csillagok állásából következtetnek a jövő évi időjárásra. Tápén úgy vélik, ha Jakab napján északról fúj a szél, akkor hideg lesz. Jakab volt hosszú évszázadokon át a zarándokok védőszentje. Őt magát is eszményi búcsújáróként ábrázolják, kezében vándorbot, vállán tarisznya, kalapján kagylódísz.

Július 26.

Anna napja

Szent Anna nemcsak a Szűzanya édesanyja, hanem háromszoros tisztos özvegyként, Jézus Krisztus öreganyja, dajkája, a szentatyafiság matriarchája, a gyermekáldás patrónája is.

Szent Anna ünnepe az asszonyi kendermunka figyelmeztető napja. Régebben mostantól kezdett hozzá a hódmezővásárhelyi és csíki fehérnép a nyűvéshez.

A számtalan becéző alakban ismert Anna századunkig a legkedveltebb női nevek egyike. Érthető, hogy a szorgos, meleg nyár ellenére is névünnepéllyel, szerenádozással, táncmulatsággal ülték meg a kedvelt névnapot.

Augusztus – Kisasszony hava

Augusztus 1. Vasas Szent Péter napja

Szeged kirajzott körében az öregek alig dolgoznak, a napot félünnepnek tekintik. Az Érdy-kódexben Szent Péter vasaszakadása, a Winkler-kódexben Szent Pétör vasaszakadatja, Péter apostol börtönből való csodálatos kiszabadulásának (Apostolok cselekedetei 12,1-11) ünnepe.

Lendvavásárhelyen, Gyöngyöspatán Vasas Szent Péter hetében nem szabad a szőlőben járni, mert különben lehullanak a fűrtről.

Augusztus 10.

Lőrinc napja

Lőrinc II. Sixtus pápa diakónusa volt. Ennek halála után az egyház kincseit rajta követelték: a szegényeket vezette a bíró elé. Tűzhalálra ítélték, elevenen sütötték meg. A máglyán siratta a bűnös világot, könnyek csordultak ki a szeméből. Nyilván innen van, hogy a névünnepe táján hulló csillagokat az óangol néphagyomány Szent Lőrinc könnyei néven is emlegeti.¹⁵⁰

Lőrincet a középkorban részben legendája nyomán, részben nevének értelmezéséből támadt megfontolások alapján védőszentül tisztelték a szegények, a könyvtárosok (mert az Egyház könyveinek is ő volt a gondviselője), a tűzoltók, a pékek, cukrászok.

Ünnepe a parasztságnál, gazdasági és időjárési emlékeztető nap.

Országszerte ismeretes tréfás szentencia, hogy Lőrinc belepiszkít a sárgadinnyébe, ezentúl tehát nem jó fogyasztani.

Augusztus 15.

Nagyboldogasszony napja

Mária mennybemenetelének, egyben az ország Mária oltalmába ajánlásának ünnepe, a legkedvesebb hazai patrocíniumok egyike. Nagyboldogasszony ünnepén az ország számos magyar, de főleg német vidékén él a virágszentelés, népiesen virágáldás. A két Boldogasszony köze, vagyis a Nagyboldogasszony és a Kisasszony közötti jó három hét a gazdasági életben számon tartott szerencsés, foganatos időszak. Szeged vidékén és Göcsejben az ilyenkor ültetett tyúk az összes tojásait kikölti és csirkéit felneveli. Csallóközi asszonyok szerint az ilyen tojás tavaszig eláll. „Kétasszony közti tojás.”

E naphoz még a búcsújáró kultusz kötődik.

A szajoli hívők papjuk vezetésével minden évben ellátogatnak Mátraverebélyre, és részt vesznek a Szentkúti ájtatosságon.

Augusztus 20.

István napja.

István király, a régiségben Szent Király (1001-1038) a kereszténnyé vált magyarság első uralkodója, a szakrális hagyomány és tudat szerint az ország és nemzet mennyei patrónusa, istápjja.

A Szent Jobb István király jobb keze, a magyarság legtiszteltebb, szimbolikus jelentőségű ereklyéje.¹⁵¹

Államalapító királyunk ünnepét Mária Terézia 1774-ben országos ünneppé nyilvánította. Első alkalommal 1818-ban rendeztek ünnepélyes körmenetet, Szent István jobbjának a tiszteletére.

Augusztus huszadika az új kenyér ünnepe is.¹⁵²

A szajoli templom titulusa Szent István, ezért e naphoz fűződik a falu talán egyik legjelesebb ünnepe, a búcsú.

A katolikus egyház tanítása szerint a bűn megbocsátása után visszamarad az emberben a büntetés adóssága, amelyet vezekléssel lehet csökkenteni vagy megszüntetni. Ezért jött szokásba az őskereszténységben a nyilvános vezeklés, amelyet a VII. századtól kezdve imákkal, zarándoklatokkal, alamizsnálkodással és más jócselekedetekkel helyettesítettek.¹⁵³

Régen az árusító kereskedők már az ünnep előtti estén elfoglalták helyüket a fő utcán – mely a templomhoz vezet – de árulni nem volt szabad, csak az egyházi szertartások után. Erre az alkalomra a messzire elszármazott rokonság is hazajött, együtt ünnepelt a család. A környező településekről is elzarándokoltak (többnyire gyalog) a búcsúsok, akik keresztet, lobogókat hoztak magukkal. A falu népe úgy üdvözölte őket, hogy amikor a Szent János szoborhoz értek, megszólaltatták a harangokat. Erről tudhatta mindenki, hogy megérkeztek a búcsúsok. Ezután a falu lakosságával együtt mentek be a templomba az ünnepi nagymisére, a búcsúmisére, s a körmenetben is részt vettek. Nagyon készültek az itteniek erre az alkalomra: a körmenet útvonalát virágokkal, fűzfaágakkal díszítették föl. Az egyházi szertartás után megkezdődött a vidám ünneplés, kavargott a tömeg a árusok sátrai között. (T.Jné)¹⁵⁴

Ez a szép ünnepi szokás mára a múlté. A kirakodóvásárt a sportcsarnok közelébe helyezték át, megbontva ezzel a hosszú évtizedekre, a több, mint egy évszázadra visszatekintő hagyományt. Az egyházi szertartásokon is sokkal kevesebben vesznek részt. Az igazi, régi szajoli búcsúk emlékét már csak néhány fénykép s az idős emberek emlékezete őrzi.

Néhány éve (1994 óta) Lengyel István h. esperes kezdeményezésére augusztus 20. tiszteletére Szent István-napokat tart a falu, mely többféle kulturális és szórakoztató programot is magában foglal, a rendezvény záróünnepsége az ún. katolikus bál.

Augusztus 24.

Bertalan napja

Bertalan apostol a hagyomány szerint elevenen megnyúzva szenvedett vértanúhalált. Ez a mozzanat magyarázza, hogy a régi cégvilágban a szegedi szűcsök védőszentjüknek választották. Ő volt a patrónusa a bőrrel dolgozó jáászberényi csizmadiacéhnek is. Bertalan ünnepe a vajköpülésnek is jeles napja. az ezen a napon készített vajat több vidéken is orvosságnak tekintik.

Bertalant a néphagyomány sokfelé az ősz kezdő napjának tekinti: számos hiedelmet, szokást fűz hozzá. A karcagiak szerint, amilyen Bertalan napján az idő, olyan lesz az ősz. A zivatar sok jeget és havat jelent.

V. 4. ŐSZI ÜNNEPKÖR

Szeptember – Szent Mihály hava

Szeptember 1. Egyed napja

Egyed, népnyelven olykor Ögyed, a Tizennégy Segítőszent egyike. Főleg a bűnösök szószólójaként, a szoptató anyák védőszentjeként, szórványosan a jószág patrónusaként tisztelték. Többféle őszkezdő napnak számít. Egyed napján fogja a hagyománytisztelő szegedi, hódmezővásárhelyi, gyöngyöspataki, kunszigeti gazdaasszony hízóra azt a disznót, amelyet karácsony felé le akarnak vágni.¹⁵⁵

Sokan azt tartották a falunkban, hogy ilyenkor kell elvetni a búzát, hogy jó termés legyen.

Szeptember 8. – Kisasszony napja (Kisboldogasszony napja)

Szűz Mária születésének napja. Már a XI. század óta számon tartják Kisasszony napját. Az egész magyar nyelvterületen kedvelt búcsúnap.¹⁵⁶

A helyiek szerint ilyenkor kell búzába tenni a tojást, hogy legyen karácsonyra. Azért tették a búzába, hogy ne apadjon ki. Azt mondják, a két Asszony között nincs tojás, mert mindenki elteszi a téli ünnepre.

Szeptember 12.

Mária napja

Szűz Mária neve napja, máig kedvelt névünnep, egyes vidékeken búcsúnap. A hagyomány szerint 1683-ban Bécs ostroma alatt Lipót császár a passzai Mariahilf (Segítő Boldogasszony) kegyképe előtt imádkozott a győzelemért. A kegykép a török alóli felszabadulás szimbóluma lett, így kultusza a XVIII. századtól rohamosan terjedt Magyarországon is.¹⁵⁷

Szeptember 29.

Hétfájdalmú Szűzanya napja

Mária felmagasztalt anyai fájdalmáról való megemlékezése.

Szeptember 21.

Máté napja

Máté apostol és evangélista. Vámszedő volt, mielőtt Jézushoz csatlakozott volna. (Máté 9,10, Lukács 5,23)

A szegedi magyaré a privigyei szlovák nép egyező tapasztalatai szerint a búzát legjobb Máté hetében elvetni. A Máté napi tiszta időből jó bortermésre következtek.

Szeptember 29.

Mihály napja

Mihály főangyal, régiesen arkangyal, a mennyei seregek fejedelme. Mihály az Egyház Oltalmazója, küzdelmeinek pártfogója. A világ végén harcolni fog minden hívő keresztény lélekért, hogy kiragadja a Sátán hatalmából. Már a haldoklókat is oltalmazza, majd átvezeti őket a másvilágra. Ő teszi mérlegre az ember jócselekedeteit és gonoszságait. Eszerint ítéli majd az Úr üdvösségre vagy örök kárhozatra.

Szent Mihály napja az őszi napéjegyenlőség tájára esik, mintegy ott áll a sötét tél kapujában. A nap a gazdasági évnek nevezetes őszi fordulója. Valamikor eddig legelt a Szent György napkor kieresztett marha a pusztán.

Csíkménaság pásztorai szintén Szent Mihály napján térnek vissza a havasokról, és „elhányják, számba adják”, azaz télire gazdáik gondviselésére bízzák a jószágokat. Országszerte emlékezetesek voltak a szentmihályi vásárok. Ilyenkorra megforr az

újbor, most már kezdődhet a kifsarsang, vagyis a lakodalmazásnak őszi, Katalin napjával záruló időszaka. Ormánságban a nap táján mutatkozó derűs, napsütéses időszak neve Szent Mihály nyara.¹⁵⁸

Október – Mindszent hava

Október 4. – Ferenc napja

Ferenc, vagyis Assisi Szent Ferenc (1182-1226) neve napja.

A ferences rend megalapítója, aki az evangéliumi szegénységet, alázatosságot és irgalmasságot hirdette.¹⁵⁹

Göcseji hagyomány szerint vetésre legalkalmasabb a búzahét, másként ferenché, tehát ez a hét, amely Ferenc névnapja esik.

Október 15.

Teréz napja

Teréz az Egyház egyik legnagyobb női szentje. (1515-1582)

A hagyomány szerint egy szeráf az isteni szeretet tüzes lándzsájával döfte át a szívét.

Szegedi öregasszonyok Teréz napján nem mostak, kenyeret nem sütöttek.

A szüret a Balaton vidék számos falujában, hegyén Teréz napján kezdődik. Így Egerben is, neve: Teréz-szedés.

Október 20.

Vendel napja.

A jószág tartó gazdák, továbbá pásztorok, főleg juhászok védőszentje. A mesébe hajló hagyomány teszi meg királyfinak. Rómába zarándokolt, majd a Rajna-vidéken remeteként legeltette egy uraság nyáját. Itt állítólag apátként halt meg a VII. század legelején. Vendel napja régebben ünnepe volt a jószágnak is: nem fogták be, nem hajtották vásárra.¹⁶⁰

Szent Vendelt elsősorban a Dunántúlon és a Jászságban tisztelték. Jászságban fogadalmi ünnep volt, amikor búcsút rendeztek. A templomból körmenettel vonultak a szobrához.¹⁶¹

Október 21.

Orsolya napja

Köln egyik védőszentje. Temesvári Pelbárt szövegét követve, az Érdy-kódex (1514) legendája elmondja, hogy Orsolya Brittonia keresztény királyának volt szép, jámbor, okos leánya, aki szűzi életre szánta magát. Ursula, azaz „medvécske” neve nyilván még totemisztikus eredetű. A legenda szerint azonban azért választották szülei, hogy amint Dávid király a nagy medvén, úgy győzedelmeskedjen ő is az ördögön.

A Somló vidéken Orsolya napján kezdődik a szüret.

Október 26.

Dömötör napja

Dömötör a keleti egyháznak kedvelt szentje.

Katonatisztként Tesszáliában szenvedett vértanúhalált. Dömötör a szegedi, de általában a hazai juhászok védőszentje. Dömötör napját a juhászújévnek is nevezték, mert sokfelé ezen a napon számoltak el a juhászok gazdáikkal, meghosszabbították vagy megszüntették szolgálatukat. A Dömötör napi hideg szelet a kemény tél előjelének tartják.

Október 28.

Simon – Júdás napja

Kettős apostolünnep. Simon – Júda jeles időjárási és gazdasági határnap. Hegyaljának legkedveltebb szőlőpatrónusa két apostol. Ünnepeükön kell a szüretet megkezdeni.

November – Szent András hava

November 1. Mindenszentek napja

Katolikus tanítás a szentek egysége. Eszerint az élő és elhalt hívek titokzatos közösséget alkotnak, és az Úr színe előtt egymásért könyörögnek, helyállnak. Mindenszentek napja mindazon megdicsőült lelkek ünnepe, akikről megszámlálhatatlan sokaságuk miatt a kalendárium külön-külön név szerint nem emlékezik meg. Érthető, hogy a bencés Cluny hatására, amely az ünnepet kezdeményezte, a magyar bencések is korán kiveszik részüket a kultusz szolgálatából. Ilyen a pécsváradi apátság Mindenszentek – temploma.

A XX. században a halottak napja előestéje lett.

Mindenszentek estéjén a szajoli temetőben, a ravatalozóban mond misét a pap. A hívek ekkor gyertyát gyújtanak az emléknapi tiszteletére.

November 2. – Halottak napja

A küzdő Egyház ünnepélyes megemlékezése a Szenvedő Egyházzal. A síroknak az ünnepen való felvirágozása, a sírkertek megkoszorúzása katolikus népünk körében alig több másfél századosnál.¹⁶² Gyertyát gyújtanak a temetőben. Ezen a napon az ünnepi misét Szajolban már a templomban tartják.

November 11. – Márton napja

Márton katona volt, mielőtt a seregek urának hívását meghallotta volna. Elbocsátási kérelmét a császár gyávaságnak bélyegezte. Legendája szerint így válaszolt neki: ha kérésemet gyávaságnak becsmérled és nem hitnek, hát holnap majd védtelenül odaállok a csatásor elé és Jézus nevében, a kereszt jelével, pajzs és sisak nélkül áthatok az ellenségen. Így is történt.

A magyar kereszténység bölcsője, a mai pannonhalmi apátság néven emlegetett bencés apátság Szent Márton tiszteletére épült azon a helyen.

A régi századokban Márton a gazdasági évnek kiemelkedő zárónapja: jobbágytartozási, tisztújítási terminus. Mártont már a korai középkorban a jószág egyik jeles patrónusaként tisztelték.

Márton napjának – főleg a Dunántúlon a frissen tömött, szépen kihizlalt lúd volta az ünnepi eledele.

Acsód pásztorai házról házra jártak, hosszú, lehetőleg dús lombosított nyírfavesszőkkel. Ezek közül egyet-egyet a gazdának adtak. Ezzel hajtják ki tavasszal első ízben a disznót a legelőre.

Somlóvidéken erre a napra várják az első havat. Úgy mondogatják, ha Márton fehér lovon jön, enyhe tél, ha pedig barnán, azaz ha nem esik a hó, akkor kemény tél várható.¹⁶³

November 19.

Erzsébet napja

Erzsébet az Árpádok sarjadéka (1207-1231) a világegyház egyik legtiszteltebb női szentje, a betegek, árvák, özvegyek patrónája.

Erzsébet II. András és Gertrud leánya, Sárospatakon született. A pápa már 1235 pünkösdjén szentté avatta. A legenda szerint a szegényeknek vitt alamizna a kötényében rózsává változott, mikor atyja, II. András kérdőre vonta emiatt. Ez az ún. rózsacsoda.¹⁶⁴

Időjárásjóslás is fűződik ehhez a naphoz. Ha ezen a napon havazik, azt mondják: Erzsébet megrázta a pendelyét.

November 25.

Katalin napja

Katalin, azaz Alexandriai Szent Katalin vértanú, a Tizennégy Segítőszent egyike. A görög eredetű szó jelentése: tiszta, szeplőtelen.

Katalin tisztelete a régebbi hívő századokban azért volt annyira egyetemes, mert Jézus az ő mennyei vőlegénye megígérte neki, hogy meghallgatja mindazokat, akik menyasszonyához, Katalinhoz ájtatosan, bizalommal fohászkodnak. Katalin okosságánál fogva diákok, tudósok, egyetemek vértanúságának eszköze, a kerék miatt pedig a fuvarosok, bognárok, molnárok, fazekasok, szövőlányok egykori védőszentje.

Az újkígyósiak ezen a napon meggyfagallyat tesznek egy vízzel telt üvegbe. Karácsonyra kizöldül. Ez a katalinág, mely a leány közeli férjhezmenetelét jósolja.

A népi köztudat szerint Szent Katalin az újbórral kezdődött kifsarsang utolsó napja.¹⁶⁵

A Katalin napi időjárásjóslás közismert: ha Katalin kopog, akkor karácsony locsog, viszont, ha Katalin locsog, akkor karácsony kopog.

V. ÖSSZEGZÉS

Nehéz egy pillanatot, egy letűnőben lévő korszakot megragadni, szinkronba hozni a ma történéseivel. Azonban mégiscsak így érthetőek azok a jelenségek, melyek lejátszódnak körülöttünk, a mi életünk részei. Ma már csak a felszínes, látványos külsőségek ragadnak meg bennünket egy-egy ünnepi készülődés kapcsán. Munkám során ezért nagy gondot fordítottam az ünnep egyes elemeinek értelmezésére, történeti, vallási hátterének felvillantására. Az is szép feladatnak tűnt, hogy lakóhelyem kultúrtörténetének egy aprócska, töredéknyi emlékét lejegyezzem. Nagy élmény volt az adatgyűjtés során tapasztalt segítőkészség, s úgy éreztem, nagyon hálásak az emberek azért, hogy elmondhatják azokat az emlékeket, amelyek féltett kincsük ugyan, de úgy érzik, ez ma már senkit sem érdekel. Ezúttal is megköszönöm a kedves fogadtatást, és mindazt a támogatást, amit szíves adatközlőimtől kaptam.

VI. ADATKÖZLŐK NÉVSORA

Köszönet adatközlőimnek:

1. Godó Istvánné
Hegedűs Julianna
Szül.: Szajol, 1931.II. 7.
Szajol, Fő út 19.
2. Hajnal Jánosné
Lajkó Ilona
Szül.: Szajol, 1918. XI. 22.
Szajol, Felszabadulás út 2.
3. Hegedűs Istvánné
Zsarnai Ágnes
Szül.: Szajol, 1921. III. 08.
Szajol, Mátyás köz 1.
4. Kovács Istvánné
Molnár Gizella
Szül.: Szajol, 1927. IX. 15.
Szajol, Mátyás király út 2.
5. Lengyel István h. esperes
Szül.: Nagyecsed, 1952. II. 05.
Szajol, Rózsák tere 6.
6. Nász Jánosné
Tassi Borbála
Szül.: Szajol, 1925. II. 07.
Szajol, Fő út 8.

7. Szőke Béláné
Hresko Mária
Szül.: Szajol, 1920. II. 02.
Szajol, Halász út 10.
8. Takács József
Szül.: Szajol, 1922. XI. 10.
Szajol, Fő út 10.
9. Takács Józsefné
Dedrák Julianna
Szül.: Szajol, 1925. VII. 11.
Szajol, Fő út 10.
10. Török Mihályné
Hegedűs Terézia
Szül.: Szajol, 1941. XI. 26.
Szajol, Mikszáth Kálmán út 1.

BIBLIOGRÁFIA

1. Adatok Szolnok megye történetéből II. kötet; Szolnok, 1989.
2. Ágh Zsófia: Paraszti és polgári hagyományok a Kárpát-medencében; Mozaik Kiadó, Szeged, 1999.
3. Balassa Iván – Ortutay Gyula: Magyar néprajz; Corvina Kiadó, 1979.
4. Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd; Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1973.
5. Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium 2-3.; Mandala Kiadó, Szeged, 1998.
6. Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága; Corvina Kiadó, Budapest, 1981.
7. Dömötör Tekla: Magyar népszokások; Magyar népművészet sorozat 6.; Corvina Kiadó, Budapest, 1972.

8. Dömötör Tekla: Naptári ünnepek – népi színjátszás; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
9. Dömötör Tekla: Régi és mai magyar népszokások; Néprajz mindenkinek; 1986.
10. Gecse Gusztáv: Vallástörténeti kislexikon; Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983.
11. Jász-Nagykun-Szolnok megye kézikönyve; Főszerkesztő: dr. Kasza Sándor; CEBA Kiadó, Szolnok, 1998.
12. Katona Imre: Magyar népművészeti – néprajzi útikalauz (A magyar népcsoportok és a hazai nemzetiségek); Budapest, 1990.
13. Keresztúti imák; Ecclesia (Eredetileg AGAPE Kiadó); Budapest, 1983.
14. Soós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése; szent István Társulat, Budapest, 1985.
15. Tátrai Zsuzsanna – Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások; a Mezőgazda Kiadó és a Planétás Kiadó, Budapest, 1997.

HIVATKOZÁSOK

1. Vö.: Soós I.: 1985.: 291-292. p.
2. Katona I.: 1990.: 190. p.
3. Vö.: Adatok Szolnok megye tört. II. 1938. 163-174.p.
4. Ágh Zs.: 1999. 183.p.
5. Adatok II. 1938. 164. p.
6. Katona I.: 1990. 183. p.
7. Vö.: Adatok II. 1938. Soós I. – Szabó I.
8. Katona I.: 1990. 183.p.
9. Vö.: Adatok II. 1938. 163-174.p.
10. Vö.: Gecse G. 1983.
11. Vö.: Balassa – Ortutay: 1979. 95-99. p.
12. Soós I.: 1985. 291-292.
13. Balassa – Ortutay: 1979. 615.p.
14. Bálint S.: 1973. 11.p.
15. Tátrai Zs. – Karácson M. E.: 1997. 13. p.
16. Adatközlő: Kovács Istvánné
17. JNSZ megye Kézik.: 1998. 537.p.
18. Tátrai Zs. – Karácson M.E.: 1997. 13.p.
19. Adatközlő: Takács Józsefné
20. Bálint S.: 1973. 13.p.
21. Bálint S.: 1973. 17.p.
22. Bálint S.: 3. 1998. 565.p.
23. Adatközlő: Szőke Béláné
24. Vö.: Bálint S. 1998. 570-596.p.
25. Bálint S.: 1998. 17.p.
26. Bálint S.: 2. 1998. 30. p.
27. Vö.: Bálint S.: 2. 1998. 31-52.p.
28. Adatközlő: Nász Jánosné
29. Vö.: Bálint S.: 2. 1998. 80-84.p.
30. Dömötör T.: 1981. 100.p.
31. Dömötör T.: 1981. 124.p.
32. Vö.: Dömötör T.: 1981. 143-146.p.
33. Adatközlő: Takács Józsefné

- 34.Dömötör T.: 1981. 146.p
- 35.Adatközlő: Nász Jánosné
- 36.Adatközlő: Hegedűs Istvánné
- 37.Dömötör T.: 1981. 148.p.
38. Dömötör T.: 1981. 46.p.
- 39.Adatközlő: Szőke Béláné
- 40.Adatközlő: Hegedűs Istvánné
- 41.Bálint S.: 2. 1998. 87.p.
42. Dömötör T.: 1981. 99.p.
43. Vö.: Dömötör T.: 1981.17-18.p.
44. Dömötör T.: 1972. 16.p.
45. Dömötör T.: 1981. 202.p.
46. Bálint S.: 1973. 18.p.
47. Bálint S.: 1973. 50.p.
- 48.Adatközlő: Szőke Béláné
49. Bálint S.:1973. 49.p.
50. Bálint S.:2. 1998. 97.p.
51. Bálint S.:2.1998.100.p.
52. Bálint S.:1973. 54.p.
53. Bálint S.:1973. 42-43.p.
- 54.Vö.:Dömötör T. 1972. 17. p.
55. Bálint S.:1973. 55.p.
56. Bálint S.:1973.64.p.
57. Vö.: Bálint S.:1973. 72-75.p.
58. Vö.:Bálint S.:2. 1973. 76-106.p.
59. Vö.: Bálint S.: 2.1973. 107.p.
- 60.Tátrai Zs.-Karácsony M.E.: 1997.230.p.
- 61.Dömötör T.: 1972.17.p.
- 62.Adatközlő: Takács Józsefné
- 63.Adatközlő: Nász Jánosné
- 64.Adatközlő: Lengyel István h. esperes
65. Bálint : S.:1973. 108.p.
66. Vö.: Bálint S.: 1973. 109-123.p.
- 67.Tátrai – Karácsony: 1997. 237. p.
- 68.Dömötör T.: 1972. 23.p.
69. Vö.: Bálint S.:2. 1998. 105-107.p.
70. Vö.: Bálint S.:1973. 129.p.
- 71.Vö.:Dömötör T.: 1983. 153-164.p.
- 72.Adatközlő: Szőke Béláné
73. Bálint S.: 1998. 130-131.p.
- 74.Vö.: Dömötör T. 1972.
- 75.Adatközlő: Godó Istvánné
76. Bálint S.:1973. 132-135.p.
- 77.Dömötör T.: 1972. 25-26.p.
- 78.Tátrai-Karácson: 1997. 32. p.
- 79.Adatközlő: Lengyel I. h. esperes
- 80.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 81.Bálint S.: 2. 1998. 180-181.p.
- 82.Bálint S.: 2. 1998. 181-183.p.

83. Bálint S.: 2. 1998. 197-198.p.
84. Vö.: Bálint S. 1998.
85. Vö.: Bálint S. 1973.
86. Vö.: Bálint S.2. 1998.
87. Bálint S.: 1973. 47.p.
88. Bálint S.: 2.1998. 238.p.
89. Bálint S.: 1973. 47.p.
90. Bálint S.: 1998. 243.p.
91. Vö.: Bálint S. 1973.
92. Vö.: Bálint S. 1998.
93. Vö.: Bálint S.:2. 1998.
94. Bálint S.:2. 1998. 146.p.
95. Vö.: Bálint S. 1973.
96. Adatközlő: Godó Istvánné
97. Bálint S.: 1973. 186.p.
98. Vö.: Bálint S. 1973.
99. Adatközlő: Takács Józsefné
100. Adatközlő: Hegedűs Istvánné
101. Bálint S.: 1973. 186.p.
102. Keresztúti imák: 1983.
103. Vö.: Bálint S. 1973.
104. Vö.: Dömötör T. 1986.
105. Bálint S.: 2. 1998. 258.p.
106. Vö.: Bálint S.: 1998.
107. Bálint S.: 2. 1998. 271-279.p.
108. Bálint S.: 2. 1998. 280-284.p.
109. Tátrai-Karácsony: 1997. 78.p.
110. Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
111. Vö.: Tátrai-Karácsony 1997.
112. Tátrai-Karácsony: 1997. 79.p.
113. Bálint S.: 2. 1998. 326.p.
114. Vö.: Bálint S.: 1998.
115. Vö.: Bálint S Bálint S.: 1973.
116. Bálint S.: 2. 1998.
117. Vö.: Bálint S.: 1973.
118. Bálint S.: 2. 1998. 336.p.
119. Vö.: Bálint S. 1973.
120. Dömötör T. 1972. 29.p.
121. Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
122. Bálint S.: 1973. 95.p.
123. Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
124. Adatközlő: Lengyel István h. esperes
125. Tátrai-Karácsony: 1997. 96.p.
126. Vö.: Bálint S. 1973.
127. Adatközlő: Hegedűs Istvánné
128. Bálint S.: 1973.310.p.
129. Tátrai-Karácsony: 1997. 101.p.
130. Dömötör T.: 1972. 33.p.
131. Vö.: Bálint S.: 2. 1998.

- 132.Dömötör T.: 1972. 37.p.
- 133.Adatközlő: Godó Istvánné
- 134.Vö.:Dömötör T. 1972.
- 135.Adatközlő: Takács Józsefné
- 136.Vö.: Bálint S.: 1973.
- 137.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 138.Tátrai-Karácsony: 1997. 109.p.
- 139.Vö.:Bálint S.: 2. 1998.
- 140.Vö:Tátrai-Karácsony, 1997
- 141.Adatközlő: Lengyel István h. esperes
- 142.Vö.: Bálint S.:1973.
- 143.Vö.: Bálint S.: 1973.
- 144.Adatközlő: szőke Béláné
- 145.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 146.Vö.: Bálint S.: 1998.
- 147.Adatközlő: Takács Józsefné
- 148.Vö.: Bálint S.: 1998.
- 149.Adatközlő: Takács Józsefné
- 150.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
151. Vö.: Bálint S. 2. 1998.
- 152.Tátrai-Karácsony: 1997. 143.p.
- 153.Vö.: Vallástört.lex. 1983.
- 154.Adatközlő: Takács Józsefné
155. Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 156.Tátrai-Karácsony: 1997.145.p.
- 157.Tátrai-Karácsony:1997. 146.p.
- 158.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 159.Vö.: Bálint S.: 1973.
- 160.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 161.Vö.: Bálint S.: 1973.
- 162.Vö.: Bálint S.: 2. 1998.
- 163.Vö.: Bálint S.: 1998.
- 164.Tátrai-Karácsony: 1997. 158.p.
- 165.Vö.: Bálint S.: 2. 1998. 528-565.p.

